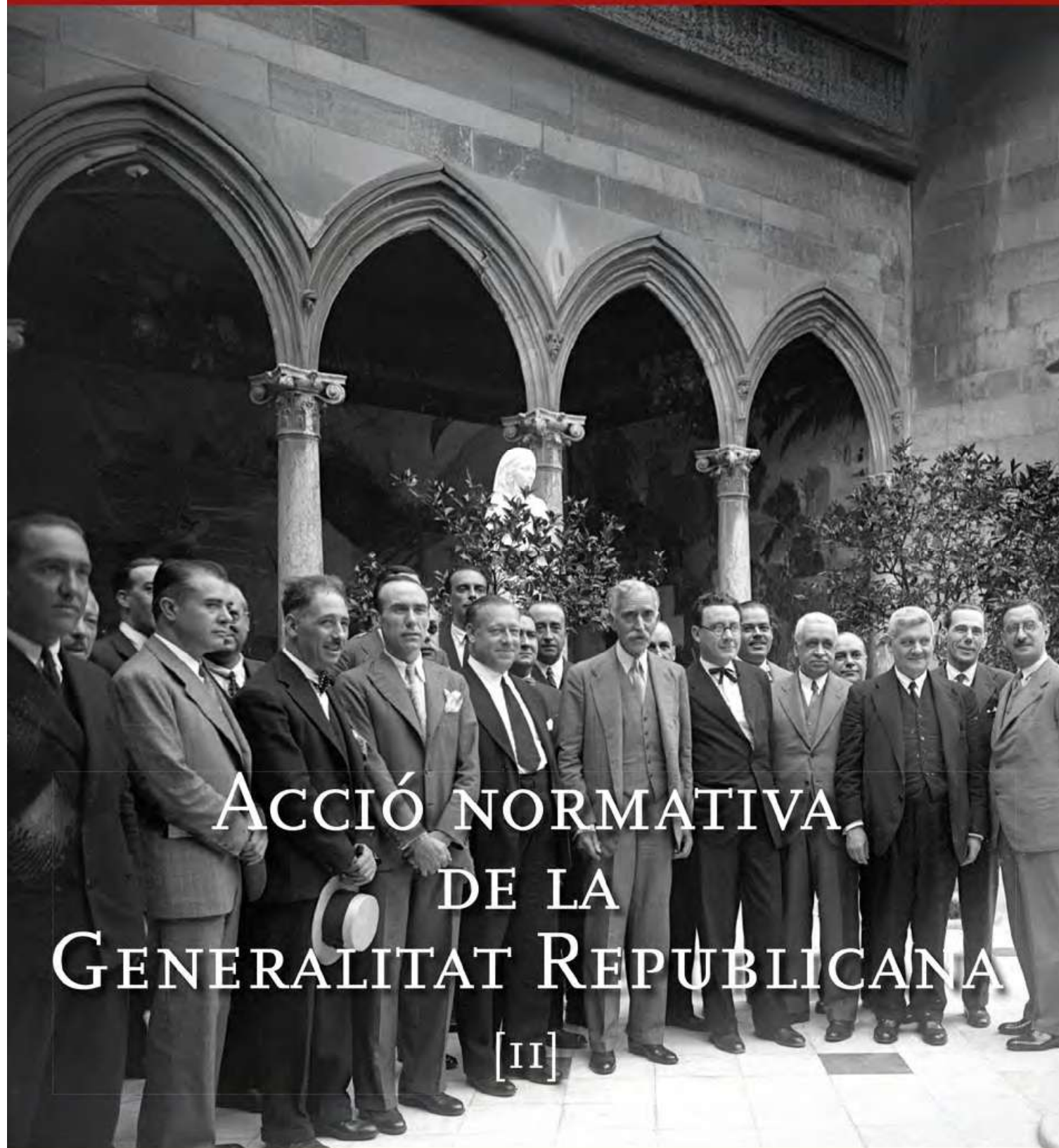

Daniel Vallès Muñio i Elisabet Velo i Fabregat (dirs.)

ACCIÓ NORMATIVA
DE LA
GENERALITAT REPUBLICANA
[II]

Col·lecció «REFERENTS», 22

Generalitat
de Catalunya

ACCIÓ NORMATIVA
DE LA
GENERALITAT REPUBLICANA

Col·lecció «Referents», 22, vol. 2

ACCIÓ NORMATIVA
DE LA
GENERALITAT REPUBLICANA
[II]

Coordinació

Daniel Vallès Muñío
i Elisabet Velo i Fabregat

Autors i autores

Dra. Ana Cediell
Dra. Aldara Cidrás Fuentes
Dr. Aram Monfort i Coll
Dra. Neus Morán Gimeno
Sr. Joan Torrents Juncà
Dr. Daniel Vallès Muñío
Dra. Elisabet Velo i Fabregat

Barcelona, 2025

**Generalitat
de Catalunya**

Biblioteca de Catalunya. Dades CIP:

Acció normativa de la Generalitat republicana. – Primera edició. – (Col·lecció "Referents" ; 22)
Bibliografia

ISBN 9788410144446 (conjunt). – ISBN 9788410144453 (volum 1) . – ISBN 9788410393677
(volum 2)

I. Vallès Muñío, Daniel, editor literari II. Velo Fabregat, Elisabet, editor literari

III. Catalunya. Generalitat, entitat editora IV. Col·lecció: Col·lecció "Referents" ; 22

1. Legislació – Catalunya – Història – S. XX. 2. Catalunya – Política i govern – 1931-1939

3. Catalunya – Història – 1931-1939, Segona República

34(460.23)"1931/939"

32(460.23)"1931/1939"

94(460.23)"1931/939"

© 2025, autors

D'aquesta edició:

© 2025, Generalitat de Catalunya

Entitat Autònoma del Diari Oficial i de Publicacions

Amb la col·laboració del Memorial Democràtic

Imatge de la coberta:

Codi de referència: ANCI-585-N-1858

Títol formal: Reunió de parlamentaris per estudiar l'adequació del projecte d'Estatut
de Catalunya al redactat de la Constitució de la Segona República Espanyola

Cronologia: 07/09/1931

Autoria: Gaspar-Sagarra y Torrents

Fons: Josep Maria Sagarra i Plana

Primera edició: 2025

ISBN (Obra completa): 978-84-10144-44-6

ISBN: 978-84-10393-67-7

DL: B 10757-2025

Producció: Entitat Autònoma del Diari Oficial i de Publicacions

Sumari

Pròleg	II
---------------------	----

La regulació de la institució del Parlament de Catalunya durant la Generalitat republicana, la seva vida i la seva activitat	19
---	----

Dr. Daniel Vallès Muñío

El camí fins a la constitució del Parlament	21
El Parlament com a institució	24
El Reglament Provisional de la Junta preparatòria i constitució interina del Parlament	25
El Reglament interior del Parlament	27
L'Estatut Interior de Catalunya	28
La immunitat parlamentària	31
La prohibició del mandat imperatiu	33
Resum de l'activitat normativa del Parlament	39
La suspensió del Parlament després dels Fets d'Octubre	45
El Decret de 9 de maig de 1936	51
El retorn de l'activitat del Parlament	55
La fi del Parlament	56
Conclusions	57
Bibliografia	58

Territori, municipalisme i vegeries: administració i control del territori nació	61
---	----

Dra. Elisabet Velo i Fabregat i Dra. Neus Morán Gimeno

Introducció	61
Endegant una nova etapa: el decret del Govern provisional de la República, previsions constitucionals, l'Estatut de 1932 i l'Estatut Interior de 1933	65
La segregació dels municipis i la Llei Municipal de Catalunya. El territori al Parlament	68
Les cartes financeres com a mecanisme per eixugar el deute dels ajuntaments	89

Com organitzar un país: de l'atzucac de la Ponència de la Divisió Territorial de Catalunya a la llei	94
El sobresalt de la Guerra Civil: reorganització municipal i canvi de nom de pobles i ciutats de Catalunya. Del santoral, la monarquia i el feudalisme a la laïcitat i les nomenclatures populars	101
Municipalització de la propietat urbana	105
Conclusions	109
Bibliografia	111
Recursos digitals	112

La innovació tributària a la Catalunya republicana 115

Dra. Ana Cedié

Introducció	115
L'aprovació de l'Estatut de Núria	116
Les eleccions del 19 de novembre de 1933 i l'Estat català	117
El Decret de facultats excepcionals i els Decrets de s'Agaró	119
Impostos introduïts pels Decrets de s'Agaró	120
L'impost sobre la xifra de negocis	120
La taxa sobre el consum i serveis d'hostal i restaurant, aprovada per Llei de 25 de juliol de 1934	125
La taxa extraordinària sobre assignacions actives i passives dels funcionaris	127
Impost sobre espectacles	129
Impost sobre la radiodifusió	130
Conclusions	132
Bibliografia	134

Un «veritable Parlament» o una cambra «d'estar per casa»? La qüestió de la inviolabilitat, la immunitat i els suplicatoris dels diputats catalans (1932-1936) 137

Joan Torrents Juncà

Introducció	137
El marc (pre)constitucional i estatutari	139
La inviolabilitat i la immunitat dels diputats catalans... ..	143
...en el Reglament interior del Parlament de Catalunya	143
...en la «Llei establint que els diputats no podran ésser detinguts sense acord previ del Parlament, llevat que siguin trobats en flagrant delictes»	144
...i en l'Estatut Interior de Catalunya	148

Les prerrogatives parlamentàries a la pràctica. Suplicatoris i controvèrsies: Comorera contra «Don Jovino», el primer combat per la immunitat dels parlamentaris catalans	150
La quietud abans de la tempesta d'octubre: els altres suplicatoris de Joan Comorera i d'Antoni Xirau, Pere Lloret, Joan Casanelles i Joan Fronjosà	156
De la Seu d'Urgell a Madrid. El cas Canturri i la consulta sobre l'article 22 de l'Estatut Interior al Tribunal de Garanties Constitucionals	161
Conclusions	171
Bibliografia	174
 La classe obrera al centre: el treball a Catalunya	177
<i>Dra. Elisabet Velo i Fabregat</i>	
Del corporativisme a la lluita de classes	177
El repartiment de competències i la formació del Consell de Treball de Catalunya	179
Els jurats mixtos de treball a Catalunya	184
El treball al Parlament de Catalunya	188
Passat l'octubre de 1934: represa de competències	195
Legislació obrera en el transcurs de la Guerra Civil	198
Collectivitzacions	210
Conclusions	215
Bibliografia	217
Recursos digitals	218
 La normativa catalana sobre teatre, turisme, esport i oci	219
<i>Dr. Aram Monfort i Coll</i>	
Teatre	219
Turisme	225
Esport	232
Oci	236
Breus conclusions finals.....	250
Bibliografia.....	251
Recursos web.....	252
Arxius	253

La normativa sobre finançament de la Generalitat	255
<i>Dr. Daniel Vallès Muñío</i>	
L'Estatut de Núria	256
La discussió de l'Estatut a les Corts	261
L'aplicació del sistema de finançament de l'Estatut de 1932	273
Algunes conclusions	290
Bibliografia	291
Legislació i solidaritat en temps de guerra. La Generalitat de Catalunya enfront de la crisi humanitària de 1936-1939	293
<i>Dra. Aldara Cidrás Fuentes</i>	
Introducció: com acollim les persones refugiades?	293
1936: el començament de les polítiques d'asil humanitari	295
1937: Catalunya es consolida com a centre receptor de persones refugiades	302
1938: el sistema d'acollida arriba al seu límit	311
1939: de l'acollida... a l'exili	314
Conclusions: solidaritat i eficiència	316
Bibliografia	319
Recursos electrònics	321
Gener de 1939	323
<i>Dra. Elisabet Velo i Fabregat</i>	
El final de la legalitat i les institucions republicanes a Catalunya	323
Tancat el Parlament, el Consell Executiu pren protagonisme	327
Els últims diaris abans de la desfeta	329
L'activitat militar es fa més present	335
L'últim <i>Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya</i> en període republicà	341
Caiguda de Barcelona i final	343
Conclusions	345
Bibliografia	347

Territori, municipalisme i vegueries: administració i control del territori nació*

Dra. Elisabet Velo i Fabregat

Professora lectora d'Història del Dret i les Institucions
Universitat Autònoma de Barcelona

Dra. Neus Morán Gimeno

Investigadora de la Càtedra Josep Termes
Universitat de Barcelona
Investigadora del GRENPOC-GREPIIC
Universitat Autònoma de Barcelona

Introducció

La vertebració d'un model territorial propi ha estat una constant als debats polítics i públics en general. És evident que per administrar amb eficiència un territori cal una divisió d'aquest, un model amb el qual planificar les funcions i organitzar de les accions. Per tant, és primordial per a l'exercici del poder d'un govern en el sentit del repartiment de les atribucions. L'esquema resultant implica i denota una manera d'entendre el territori que alhora descriu la relació que estableix amb la ciutadania.

L'experiència de la Mancomunitat (1914-1925) posà damunt la taula la idea de construir, vertebrar i equilibrar un país teixint xarxes amb una perspectiva local, és a dir, els municipis i els seus ajuntaments eren els engranatges primordials perquè vehicular els interessos de la ciutadania i fer que les iniciatives arribessin a totes les persones sense distinció. Eren l'expressió primera i més genuïna de la participació en la vida pública.⁹⁵ Aquesta idea

* Volem agrair l'ajuda d'en Toni Jover per a l'elaboració d'aquest capítol, tant en l'orientació per trobar els materials de consulta adients com en les indicacions sobre els conflictes territorials del sud principatí. També per haver tingut l'amabilitat de revisar-ne el resultat final.

95 FORCADELL ESTELLER, Xavier. «La Mancomunitat de Catalunya i el municipalisme», *Revista de Dret Històric Català*, núm. 17, 2018, p. 197.

s'imbricava profundament amb la noció de modernitat, ja que contribuïa a una nova visió de la funció pública entesa aquesta com un motor decisiu per al funcionament normal d'un país.⁹⁶

La Generalitat republicana es nodrí d'aquest principi que havia resultat tan eficaç per propagar l'obra de la Mancomunitat liquidada per la Dictadura de Primo de Rivera. I així, des del moment de la seva constitució, feu de la qüestió local un dels temes cabdals tal com ho constaten dos fets. Un, la promulgació de la Llei Municipal, sovint qualificada d'avançada al seu temps, en què participà el reconegut jurista Josep Maria Pi i Sunyer. Malgrat els esforços, fou sancionada de manera fragmentària entre 1933 i 1934. L'altre, la creació d'una comissió per establir un nou model de divisió territorial. L'informe que entregà el grup dirigit pel geògraf Pau Vila i Dinarès a finals de 1933 proposà una articulació en tres nivells: a la base se situaven els municipis seguits de les comarques i les vegueries, els dos nivells supramunicipals. La proposta quedà aturada. S'aprovà parcialment i amb esmenes durant els primers mesos de la Guerra Civil (1936-1939), amb dos decrets, el del 27 d'agost, anomenat de «divisió territorial» i el del 23 de desembre de 1936, que determinava els municipis que conformaven les comarques.⁹⁷ Com és sabut, són normes amb un caràcter més provisorí atès que, a diferència d'una llei, poden ser modificades amb la publicació d'un altre decret.

És probable que ho urgís l'inici de la guerra. El projecte, que estava arxivat des de l'octubre de 1934, es recuperava enmig d'un context revolucionari en el qual, al mateix temps que s'engegaven plans transformadors en totes les àrees (econòmics, sanitaris, assistencials, educatius, culturals o militars), s'havien d'afrontar les necessitats derivades del conflicte.

96 FORCADELL ESTELLER, Xavier. «Los Gobiernos locales supramunicipales en Cataluña: evolución normativa y jurisprudencial, y perspectivas de futuro», *Anuario del Gobierno Local*, núm. 1, 2015/16, p. 156.

97 «Decret pel qual, amb l'objectiu de reorganitzar l'economia catalana, el territori de Catalunya es dividirà en nou regions formades cadascuna per les comarques que s'esmenten», *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 253, de 9 de setembre de 1936, p. 1379-1380. «Decret determinant els Municipis que integren les comarques establertes pel decret de divisió territorial», *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 360, de 25 de desembre de 1936, p. 1166-1169.

Però el model s'havia d'ajustar a cada demarcació, havia de reflectir la complexitat territorial i, sobretot, permetre el seu domini exhaustiu per assegurar-ne el control. De fet, el títol del Decret del 27 d'agost ja esmentava que l'objectiu de la divisió de Catalunya en nou regions i trenta-vuit comarques era «reorganitzar l'economia catalana» de cara a la guerra.⁹⁸ Com dèiem, el 23 de desembre es dictà un segon Decret per perfilar la norma. Al Preàmbul es reiterava la necessitat de derogar l'antic model centralista que no havia tingut en compte les realitats socioeconòmiques, culturals i geogràfiques del país. Les quatre províncies «havien estat útils per administrar des de Madrid, i dins d'un règim centralista, la part del territori estatal que comprèn Catalunya». Eren descrites com un «signe de la submissió a un centralisme que repugnava a la nostra ànima colectiva».⁹⁹

És significatiu que al redactat s'hi fes constar que havia estat la Conselleria d'Economia la interessada en portar a terme un projecte que es gestava des de feia anys. Més en concret, s'havia reprès a instància del Consell d'Economia, l'ens presidit pel conseller en el qual tenien representació els partits i sindicats antifeixistes, que havia començat a funcionar al cap de pocs dies d'iniciada la conflagració, per assessorar en matèria econòmica el Govern.¹⁰⁰ A més, seria l'encarregat d'interpretar i orientar pel que fa a l'aplicació del Decret de Collectivitzacions i Control Obrer que entrà en vigor l'octubre, un cop reestructurada la Conselleria.¹⁰¹ Això implicava, entre d'altres, legalitzar les empreses collectivitzades, coordinar la seva activitat

98 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 253, de 9 de setembre de 1936, p. 1379.

99 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 360, de 25 de desembre de 1936, p. 1166-1169.

100 «Decret creant el Consell d'Economia de Catalunya», *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 227, de 14 d'agost de 1936, p. 1.050. El Consell s'havia d'encarregar «d'estructurar i normalitzar convenientment l'economia catalana i donar solució als greus problemes que s'han plantejat». L'ens estava presidit pel conseller d'Economia i en formaven part els vocals: Martí Barrera, Vicenç Bernades i Joan B. Soler (ERC); Ramon Peipoch (Acció Catalana «i altres partits d'esquerra»); Eusebi C. Carbó, Joan P. Fàbregas i Cosme Rofes (CNT); Antoni G. Birlán i Diego A. de Santillán (FAI); Joan Fronjosà, Joan Grijalbo i Joaquim Puig i Pidemont (UGT); Estanislau Ruiz i Ponsetí (PSUC); Joaquim Pou i Mas (UdR); i Andreu Nin (POUM).

101 «Decret d'estructuració orgànica de la Conselleria d'Economia» de 2 d'octubre de 1936, *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 278, de 4 d'octubre de 1936, p. 57-58.

o la seva clausura en el cas que es produís.¹⁰² De fet, en el preàmbul del decret del 27 d'agost que esmentàvem més amunt, ja s'argüia que la nova reorganització territorial facilitaria «les tasques» dels òrgans delegats que el Consell d'Economia havia d'emplaçar a les capitals de les nou futures regions. Unes delegacions que tindrien jurisdicció a la zona per «portar a la pràctica totes aquelles disposicions de caràcter econòmic» que proposés la central només foren aprovades pel Govern.

En definitiva, en tan sols dos mesos la Generalitat havia resolt la reorganització territorial, atès que era essencial per administrar les col·lectivitzacions i procedir a la reorientació industrial. El nou model, tal com es destacava al primer butlletí de la Conselleria, tenia un avantatge: «desdobra les velles divisions provincials i acosta, per tant, els centres directius a les comarques, les quals es compenetren fàcilment amb aquells, per llur comunitat de produccions, de relacions, d'interessos».¹⁰³

Com dèiem, el model territorial que s'havia aprovat partia d'un projecte que es començà a esbossar poc després de l'aprovació de l'Estatut de 1932. S'embevia de l'estudi de la Ponència de Divisió Territorial i a partir del qual s'havia elaborat el Projecte de Llei de 1934.¹⁰⁴

La proclamació de la República esdevenia una nova oportunitat per recuperar la proposta d'una organització territorial pròpia, centrada en els municipis i les comarques i que defugís de la divisió per províncies. De fet, el debat entorn de les comarques ja havia sorgit el 1892 en la celebració de l'Assemblea de la Unió Catalanista. En el document resultant, «Les Bases de Manresa», ja es reivindicava una estructura administrativa municipalista i

102 «Decret de Collectivitzacions i Control Obrer d'Indústries i Comerços» de 24 d'octubre de 1936, *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 303, de 28 d'octubre de 1936, 303, p. 373-376. Un estudi ampli a: CENDRA i BERTRAN, Ignasi. *El Consell d'Economia de Catalunya (1936-1939)*. Barcelona: Edicions de l'Abadia de Montserrat, 2006. Una experiència de primera mà sobre el Consell d'Economia és la del membre i secretari de la comissió d'aplicació del decret de collectivitzacions: PÉREZ BARÓ, Albert. *Trenta mesos de collectivisme a Catalunya, cinquanta anys després*. Barcelona: Edicions 62, 1986.

103 Conselleria d'Economia, Generalitat de Catalunya. Butlletí Trimestral, 1, octubre de 1936, p. 11.

104 Ponència de Divisió Territorial, *Estudis i projectes. Nomenclàtor de Municipis*, Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1933. Una anàlisi del projecte de llei a: BURGUEÑO, 2009, p. 327-335.

comarcal.¹⁰⁵ Una idea que es va reprendre i que responia a la voluntat política de cercar una alternativa per organitzar, administrar i controlar el territori nacional que, com dèiem, s'emmotllés a les realitats geogràfiques, històriques i socioeconòmiques i, tal com s'explicitava als decrets que s'aprovaren el 1936, a les «característiques de la nostra autonomia». Es buscava un model que fes possible el desplegament òptim de les estructures, serveis i funcions pròpies d'un estat per atendre les demandes del conjunt dels catalans i catalanes. En definitiva, que permetés governar Catalunya. La Ponència constatà que el model hauria d'interrelacionar els diferents nivells organitzatius: municipal, comarcal, supracomarcal o intermedi (les demarcacions anomenades per la Ponència vegueries i a la normativa posterior regions). L'apreciació era clau, com ho foren les tasques derivades des de la fitació a l'elaboració d'enquestes municipals i la normalització de la toponímia de comarques i municipis que realitzaren juntament amb l'Institut d'Estudis Catalans (IEC).

Endegant una nova etapa: el decret del Govern provisional de la República, previsions constitucionals, l'Estatut de 1932 i l'Estatut Interior de 1933

Des de 1813, la divisió territorial de l'Estat espanyol s'havia organitzat en províncies. Una estructura que havia patit algunes modificacions i que amb la proclamació de la República seguiria el seu curs.¹⁰⁶ En aquest sentit, els polítics catalans tenien una nova percepció de com havia de ser l'organització territorial de Catalunya.

Proclamada la Segona República, el seu Govern provisional va dictar el Decret de 21 d'abril de 1931,¹⁰⁷ pel qual s'ordenava al governador civil de cada província el nomenament d'una comissió gestora que es fes càrrec de les diputacions provincials perquè continuessin el funcionament normal. L'article 6 de la mateixa norma indicava la restauració de la Generalitat de Catalunya. En

105 RIERA, Pilar. La divisió territorial de Catalunya de 1936: l'organització del territori. *Publicacions de l'Institut d'Estudis Catalans*, 1996, p. 113.

106 GUAITA, Aurelio. «La división provincial y sus modificaciones», *Documentación Administrativa*, núm. 150, 1972.

107 *Gaceta de Madrid*, núm. 112, de 22 d'abril de 1931, p.264-265.

aquell territori l'organització administrativa local prenia una nova forma, per bé que a l'hora de proclamar-se la República: «desaparecieron en su territorio las Diputaciones provinciales». Per aquest motiu, se citava el Govern provisional de la Generalitat perquè dictés les normes per a l'organització de l'Assemblea legislativa amb representació dels ajuntaments interins mentre no es convoquessin eleccions amb sufragi universal, cosa que havia de succeir, en principi, el 1932.

Al seu torn, l'article 1 del Decret de 28 d'abril de 1931,¹⁰⁸ pel qual s'ordenava el restabliment de la Generalitat en diferents institucions, ordenava la constitució d'una Assemblea de representants dels Municipis, anomenada «Diputació provisional de la Generalitat» i que tindria com a funció central l'execució dels serveis encomanats a les desaparegudes diputacions provincials de Girona, Lleida i Tarragona. Com anunciava el Preàmbul d'aquella norma, «ni la vida civil pot ésser interrompuda ni desatesos els serveis públics».

Amb tot, l'arquitectura constitucional acabaria replant un «Estat integral» que es detallaria en el seu Títol I, sobre «organització nacional». L'article 8 indicava que l'Estat es conformava per municipis mancomunats en províncies i regions autònomes. Seguidament, el novè assenyalava l'autonomia dels municipis en les matèries que fossin competents, així com la seva elecció per sufragi universal, igual, directe i secret. Pel que fa a les batllesses i els batlles, se'n preveia l'elecció per dues vies: sufragi directe del poble o per l'Ajuntament. Finalment, l'article desè indicava l'organització de les províncies conformades per municipis. A Catalunya, però, el disseny supralocal prendria una embranzida ben diferent. Així mateix, per a la representació de l'Estat a Catalunya es van mantenir una sèrie d'organismes, com ara les delegacions del govern, delegacions ministerials i les audiències territorials, que seguien l'organització per províncies.¹⁰⁹

Pel que fa a l'Estatut d'Autonomia, les previsions sobre règim local no podien contradir de cap de les maneres l'ordenat a la Constitució de 1931. La previsió d'Estat autònom de l'article 1 del projecte de 1931,¹¹⁰ passava a

108 *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 1, de 3 de maig de 1931 p. 1-4.

109 NELLO, Oriol. «L'organització territorial a la Catalunya republicana (1936-1939)», *Revista de Girona*, 1986, p. 19.

110 Font: www.gencat.cat

prendre forma de regió autònoma al primer article del text definitiu de 1932.^{III} Pel que fa a l'abast territorial, l'article 3 del projecte anunciava que Catalunya es conformava amb les antigues províncies de Barcelona, Girona, Lleida i Tarragona i, fins i tot, l'article 4 preveia la possibilitat d'annexió d'altres territoris tot seguint una sèrie de procediments. Una opció que la Constitució de 1931 denegà en l'article 13, anunciant la impossibilitat que dues o més regions autònomes acordessin llur federació.

Pel que fa al règim municipal i la divisió territorial, l'article 13 del projecte de 1931 anunciava que es tractava d'una competència legislativa i executiva directa exclusiva de la Generalitat de Catalunya. Així, s'anunciava que «La llei de règim local reconeixerà als organismes locals plena autonomia per al govern i direcció de llurs interessos peculiars, i els concedirà recursos propis per a atendre els serveis que siguin de llur competència.» El text de 1932 situava aquesta qüestió en l'article 10, en la que s'anunciava que la Generalitat tenia la competència per legislar sobre règim local i el reconeixement dels ajuntaments i altres corporacions administratives de nova creació, fent ús de la seva autonomia i en interès de llurs interessos peculiars. Aquestes corporacions havien de rebre els recursos propis necessaris per atendre els serveis de la seva competència. D'aquesta manera, la Generalitat podia establir les demarcacions territorials que es consideressin convenientes i, en cap cas, podia reduir l'autonomia municipal a límits menors dels previstos a la Constitució i la legislació estatal. Per tant, la base de l'organització territorial encara requeia en els municipis com a expressió mínima del conjunt de la comunitat amb recursos i serveis propis o mancomunats.

Finalment, l'article 56 de l'Estatut Interior de 1933 assenyalà que, per delimitar l'organització i funcionament dels serveis de la Generalitat, Catalunya podia ésser dividida en demarcacions. Una referència que per a Joan Vallès i Pujals i Estanislau Ruiz i Ponsetí ja era suficient.^{II2}

Establertes les bases sobre aquesta qüestió, era el moment de començar a treballar en el projecte de la divisió territorial de la Catalunya republicana. La tasca no va ser fàcil.

III *Butlletí de la Generalitat de Catalunya*, núm. 19, 15 d'octubre de 1932.

II2 NELLO, ídem, p. 21.

La segregació dels municipis i la Llei Municipal de Catalunya. El territori al Parlament

Una vegada aprovades les normes que marcaven el marc competencial Estat-Generalitat, la primera mesura que es va prendre va ser dictar la Llei de segregació de termes municipals de 16 de juny de 1933.¹¹³ Aquella norma es va aprovar per donar sortida a les reclamacions de certs territoris per formar municipi propi, que es va assenyalar en l'article 1. Així, el nou terme Pedret-Marsà se separava de Vilanova de la Muga i les entitats municipals menors d'Utxafava i Novelles se separaven de Castellnou de Seana per conformar el municipi de Vila-sana. El barri de Vallromanès se separava de Montornès per constituir un municipi propi i Montgat se separà de Tiana. Es determinà que aquella segregació es portaria a terme malgrat que els nuclis resultants tinguessin menys de 2.000 habitants, sempre que els ajuntaments n'estiguessin conformes.

L'article 2 indicava els requisits que havien de complir els expedients de les peticions de segregació que s'havien esmentat. El primer era que s'acordés la segregació, prèvia petició signada per la majoria d'electors dels municipis resultants i amb l'obtenció del vot favorable de dues tercers parts dels regidors de cada corporació. Aquella votació s'havia de dur a terme en sessió extraordinària per a la resolució única d'aquell assumpte. La segregació resultant no havia de minvar la solvència econòmica dels ajuntaments afectats per tal de fer front als pagaments a creditors, per bé que, en tercer lloc, els municipis no es podien veure privats dels recursos necessaris per fer front a les seves finalitats.

Cada sol·licitud havia de contenir els motius pels quals es demanava la segregació i s'havia d'acompanyar amb una sèrie de documents, com un croquis del terme o termes municipals objecte de segregació, marcant la línia divisòria del nou municipi. Per complir els requisits, s'havien de presentar informes que demostrassin que la segregació no minvaria els recursos dels municipis als quals se'ls segregués una part i que els ajuntaments resultants comptarien amb els recursos necessaris per fer front a les

¹¹³ *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 54, de 17 de juny de 1933, p. 779-780.

seves obligacions. També s'havia de presentar un inventari de separació de béns entre els municipis i designar les persones que formarien part de la comissió que constituís el nou Ajuntament. El secretari havia de presentar els certificats corresponents sobre béns comunals i el nombre resultant d'electors i els membres del padró de veïns. També s'havia de fer proposta del nom del nou municipi. Una vegada entrada la documentació, s'havia de convocar un ple extraordinari en el mes següent per tal de fer la votació per adoptar l'acord entre corporacions i marcar les noves delimitacions, així com en la divisió de béns, drets de servitud, aprofitaments, usos públics i crèdits, drets de propietat, etc.

Finalment, l'article 4 determinà que aquella norma seria vigent fins a l'aprovació de la Llei Municipal. Aquella primera norma, aprovada per a uns casos molt concrets, resolva una sèrie de peticions de manera preeminent, fet que seria l'avantsala d'una llei que s'aprovaria i es publicaria en un lapse de temps llarg i no en una sola vegada, com acostumava a ocórrer.

Mentrestant, per Decret del Departament de Governació de 13 de novembre de 1933¹¹⁴ es va publicar la relació de noms dels municipis de Catalunya per catalitzar-ne la nomenclatura i fer-la entenedora, a més de determinar-ne la coherència amb la identitat dels ajuntaments amb el territori. Una feina que es va fer amb col·laboració de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, un estudi àmpliament documentat presidit per Pompeu Fabra. Anys més tard, els topònims catalans van patir més canvis.

El 26 de maig de 1933¹¹⁵ es va promulgar el Decret que autoritzava els consellers de Governació i Justícia i Dret perquè presentessin davant el Parlament de Catalunya el projecte de Llei Municipal. En el mateix *Butlletí* es transcrivien el que va presentar Pere Coromines, conseller de Justícia i Dret, que fou del Títol I al V del projecte. El 27 de juny de 1933¹¹⁶ es promulgà el decret que autoritzava la presentació dels Títols VI al XV i les disposicions transitòries. El projecte va ser llegit en seu parlamentària el 26 de maig de

114 *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 119, de 14 de novembre de 1933, p. 990-995.

115 *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 46, de 30 de maig de 1933, p. 679-685.

116 *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 59, de 29 de juny de 1933, p. 836-849.

1933 (Títol I a V) i el 28 de juny del mateix any (Títols VI a XV, disposicions final i transitòria).¹¹⁷

Per a la redacció d'aquesta norma es va crear una comissió especial, que es va nomenar en la sessió parlamentària del 30 de maig de 1933.¹¹⁸ Posteriorment, va patir dues modificacions: la primera el 21 de juliol de 1933¹¹⁹ i la segona el 9 de març de 1934.¹²⁰ Formaren part de la comissió Francesc Arnau i Cortina, Joaquim Bilbeny i Bosch, Josep Irla i Bosch, Joan Casanovas i Maristany, Martí Barrera i Maresma, Jaume Simó i Bofarull, Josep Fontbernat i Verdaguer, Josep Folch i Folch, Josep M. Espanya i Sirat, Lluís Duran i Ventosa, Miquel Vidal i Guardiola, Joan Vallès i Pujals, Joan Rovira i Roure, Manuel Serra i Moret i Estanislau Ruiz i Ponsetí. En la primera modificació es nomenà Antoni Rovira i Virgili en substitució de Joan Casanovas i Francesc Arnau en fou nomenat president. En l'última modificació, de l'any 1934, van entrar a formar-hi part Josep Andreu i Abelló, Salvador Armendares, Pere Mestres i Albet, Carles Pi Sunyer, Carles Gerhard i Ottenwaelder i Pere Comes i Calvet. Van cessar com a membres de la comissió Joaquim Bilbeny i Bosch, Martí Barrera i Maresma, Jaume Simó i Bofarull, Josep Fontbernat i Verdaguer, Josep Folch i Folch i Manuel Serra i Moret. Malgrat els canvis en els seus membres, les tasques de redacció i debat parlamentaris van seguir el seu curs.

La norma es va debatre al Parlament de Catalunya durant més d'un any, entre maig de 1933 i juliol de 1934, essent un articulat sotmès a una àmplia discussió, que donà lloc a nombroses modificacions en els primers temps. Al llarg del debat, la Comissió redactora també presentà els dictàmens que havia emès. Per raons d'espai d'aquest treball, no ens és possible analitzar profundament els debats que es van dur a terme al llarg d'aquelles sessions per perfilar la Llei Municipal de Catalunya. Tanmateix, s'han comptabilitzat un gran nombre d'intervencions, esmenes, vots particulars i ratificacions i retirades d'esmenes i vots particulars. També es van emetre nombroses

¹¹⁷ PARLAMENT DE CATALUNYA. Resum de deliberacions des de la constitució fins el dia 5 d'octubre del 1934. Barcelona: Parlament de Catalunya, 1936, p.71.

¹¹⁸ *Diari de Sessions del Parlament de Catalunya*, núm. 68, de 30 de maig de 1933, p. 1600.

¹¹⁹ *Diari de Sessions del Parlament de Catalunya*, núm. 89, de 21 de juliol de 1933, p. 2042.

¹²⁰ *Diari de Sessions del Parlament de Catalunya*, núm. 163, de 9 de març de 1934, p. 3546.

manifestacions entorn de qüestions relacionades amb l'articulat que s'estava debatent. Francesc Arnau, diputat per Girona d'Esquerra Republicana de Catalunya, intervingué en nom de la ponència redactora.

L'última sessió de debat va ser la de 10 de juliol de 1934. En aquell acte es van aprovar per assentiment els articles 209 a 243. Tot seguit, la Llei Municipal de Catalunya al complert també va ser aprovada per assentiment per requeriment del president de la cambra, Joan Casanovas. L'articulat aprovat en aquella sessió es va incloure en l'annex 1 de l'acta corresponent.¹²¹

La norma va ser publicada en diverses tongades en el *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*. També se'n publicaren aclariments i modificacions a l'articulat. La primera part de la llei, dels articles 1 a 58 i les disposicions transitòries, es van publicar, en català i castellà, el 15 d'agost de 1933.¹²²

Aquella primera entrega de la norma es va justificar per la urgència de convocar eleccions municipals. Així ho manifestà en seu parlamentària el conseller de Justícia i Dret, Pere Coromines:

Senyors diputats: Després de les paraules dites en aquest Parlament pel senyor conseller Primer, primer respecte a la tramitació i a la forma de resolució de la crisi municipal de Barcelona, va demostrar ja i va dir, d'una manera clara en les seves paraules, que hi havia un interès per part del Govern de Catalunya d'anar ràpidament, el més ràpidament que fos possible, a la convocatòria d'unes eleccions perquè a Barcelona, i si fos necessari a Catalunya, es demostrés la seva voluntat en els comicis pel règim municipal. Com que té presentat aquest Govern un Projecte de Llei Municipal i aquest Projecte de Llei Municipal té una part que no afecta absolutament gens les qüestions de procediment i formes electorals, jo, portant la veu del Govern en aquest moment, entenc i el Govern de Catalunya entén que és qüestió de desglossar aquella part que no fa referència a les formes i procediments electorals per a anar més ràpidament a la convocatòria d'unes eleccions. Per aquest motiu, jo demano a la Presidència que vulgui posar a la consideració de la cambra que els vint-i-sis primers articles de la Llei Municipal

¹²¹ *Diari de Sessions del Parlament de Catalunya*, núm. 196, de 10 de juliol de 1934, p. 4051 i 1 de la paginació dels annexos.

¹²² *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 79, de 15 d'agost de 1933, p. 249-253.

presentada a aquest Parlament quedin sense dictaminar, i que vinguin aquí en forma de dictamen els restants dels articles que fan referència a procediment i formes electorals. Com que això comporta a la vegada la composició dels Ajuntaments, la resta dels articles, del 26 al 80, jo demano a la Presidència que vulgui dir a la Cambra a veure si s'accepta la suggerència [sic] feta pel Govern de què es desglossin aquests vint-i-sis articles [...]¹²³

Entrant en el contingut, el Títol I tractava sobre els organismes municipals, és a dir, les institucions de representació i gestió locals. L'article 1 anunciava que la institució que representava cada municipi seria llur Ajuntament, que tindria el nombre de consellers que en determinés l'article 2. S'indicava la possibilitat que s'organitzés en sistema de consell obert si es complien les condicions del Capítol IV de la mateixa norma. El Capítol I continuava amb l'article 2, el que determinava el nombre de consellers segons el nombre d'habitants del municipi, que serien un mínim de 5 i màxim de 40 en el cas de la ciutat de Barcelona. L'article 3 assenyalava la seva elecció per sufragi universal en confirmat amb la llei electoral vigent. L'article 4 determinava la renovació de la meitat del consell a mig mandat, que s'assenyalava en quatre anys, i llur renovació es faria per sorteig. L'article 5 fixava que la competència per convocar eleccions municipals era de la Generalitat, que ho havia de fer com a mínim a trenta dies vista de la jornada electoral. La data orientativa per a les eleccions havia de ser al voltant de la primera quinzena de novembre. Una vegada coneguts els resultats, els ajuntaments havien de ser constituïts l'1 de gener següent.

El Capítol II es dedicava a la Comissió de Govern, organisme que l'article 15 reservava als municipis de més de 10.000 habitants. La seva composició es conformava amb l'alcalde i 5 consellers, 8 per a la ciutat de Barcelona. L'article 17 descrivia l'acte de constitució dels municipis de més de 10.000 habitants: els consellers elegien l'alcalde i, aquest, els regidors que formarien part del seu consell. Pel que fa a Barcelona, l'alcalde, qui presidia l'Ajuntament, seria escollit pel Ple. El càrrec era no retribuït. Els articles següents descrivien l'ordre de substitució dels càrrecs i el repartiment de matèries

¹²³ *Diari de Sessions del Parlament de Catalunya*, núm. 77, de 13 de juny de 1933, p. 1805.

pels membres del Consell, per bé que cada regidor s'havia de fer càrrec d'un grup de serveis pels quals l'administració de l'Ajuntament es dividís.

El Capítol III es dedicava a l'alcalde president i els alcaldes segon i tercer. L'alcalde també ostentava el càrrec de primer magistrat del municipi i cap de l'Administració municipal. A més a més, s'erigia en representant de la Generalitat mentre no s'hi establissin els òrgans representatius propis. La resta del Capítol es dedicava a descriure les funcions de l'alcalde. L'article 28 indicava que en poblacions de menys de 1.000 habitants també hi hauria alcalde segon i, entre 1.001 i 3.000, alcalde tercer. Substituïren l'alcalde primer, per ordre, en cas d'absència o malaltia i també serien escollits en l'acte de constitució de l'Ajuntament. Segons l'article 35, aquests alcaldes també podien ser destituïts per la mateixa Assemblea Municipal que els hagués nomenat, sempre que hi hagués acord de la quarta part de la cambra. Una vegada enviada la petició, es preveia la celebració d'una sessió extraordinària per discutir i votar la proposició de destitució, que només prosperaria amb el vot favorable de la majoria absoluta dels consellers del ple.

El Capítol IV es dedicava als municipis amb consell obert. L'article 36 de la norma indicava que per ostentar aquesta condició el municipi havia de gaudir d'aprofitaments comunals, rendiments dels quals representaven la quarta part o més del pressupost del consistori i havien d'estar autoritzats per adoptar aquest règim per la carta municipal aprovada pel Parlament. En aquest cas, l'article 37 determinava que formarien part del Consell tots els veïns elegibles. El funcionament es descrivia en els articles següents i s'indicava de manera diferent al règim ordinari.

El Títol II es dedicava al règim electoral municipal. D'acord amb el que s'estipulava a la Constitució republicana, l'article 41 anunciava que serien electors els majors de vint-i-tres anys d'un sexe i l'altre. Els dos altres requisits eren estar inscrits en el Cens de població en els dos anys anteriors a la convocatòria electoral i figurar en el cens electoral. Pel que fa al repartiment de llocs en el Consell, l'article 47 deia que en els municipis fins a 10.000 habitants estarien repartits entre les dues llistes que obtinguessin més sufragis, indicant-ne la proporció percentual segons el nombre de consellers de cada Ajuntament. D'aquesta manera, els municipis petits comptaven amb molt poca pluralitat política, només Govern i oposició.

La part de la llei publicada en aquella ocasió finalitzava amb el Capítol II, dedicat a reclamacions i protestes respecte als resultats electorals, del que donava compte la Junta del Cens i era competent per conèixer el Tribunal Contenciós Administratiu de la demarcació. També es van publicar les disposicions transitòries, les que indicaven que, mentre no s'aprovés una llei electoral pròpia, seria vigent l'establert a la Llei Municipal, per bé que seria la que regiria en la primera convocatòria per a la renovació dels ajuntaments.

Una vegada aprovada, promulgada i publicada la part urgent de la Llei Municipal, es van convocar les esperades eleccions. Però com va passar en diverses ocasions al llarg de la Segona República, no va ser una qüestió pacífica.

Per Decret del Departament de Governació de 13 de novembre de 1933,¹²⁴ es van convocar eleccions municipals. La data de la contesa electoral es fixava pel dia 17 de desembre. Tenien els mateixos drets electorals els homes i les dones d'acord amb l'establert a la Constitució (article 3) i la mateixa Llei Municipal. L'article 7 determinava que per tenir dret a ser escollit conseller s'havia de saber llegir i escriure, haver complert els vint-i-tres anys i tenir una antiguitat de tres anys en la inscripció al Padró municipal. Altres qüestions rellevants són el que determinava l'article 8 sobre l'obligatorietat i gratuïtat de l'exercici del càrrec.¹²⁵ Així i tot, l'article 23 determinava que el càrrec de conseller-regidor, pels que exercien càrrec de Govern sí que podria ser remunerat. La quantitat la determinava el mateix Ajuntament segons el nombre d'habitants i el pressupost del consistori, d'acord amb el que es disposa a la Llei d'Hisendes Locals. Els articles 9 i 10 establien les causes d'incapacitat i incompatibilitat.

Pocs dies després d'anunciar la convocatòria, per decret de 9 de desembre d'aquell mateix any¹²⁶ es va ordenar la suspensió de les actuacions preparatòries de les eleccions municipals previstes pel 17 d'aquell mes. L'article 2

¹²⁴ *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 120, de 16 de novembre de 1933, p. 1021-1022.

¹²⁵ Actualment, el càrrec de regidor/regidora està retribuït segons si és de dedicació exclusiva i segons la mida del municipi en què s'exerceixi aquest càrrec de representació.

¹²⁶ *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 133, de 10 de desembre de 1933, p. 1289.

anunciava la presentació d'un projecte de llei al Parlament per tal que els diputats deliberessin sobre l'ajornament i assenyalessin una nova data. Aquella decisió es va justificar per l'estat d'alarma decretat a tot el territori de la República segons l'article 34 de la Llei d'Ordre Públic,¹²⁷ per la concurrència «[...] en l'actual pertorbació del país concorren causes de notòria i imminent gravetat a la qual es refereix el precepte esmentat». Declarat pel Govern de la República el 9 de desembre,¹²⁸ va ser causa d'una revolta impulsada pels anarquistes de la CNT en diferents punts del territori, que tenien en el seu objectiu declarar una vaga general. Una revolta que va ser ofegada per la República.¹²⁹

La Llei de 14 de desembre de 1933¹³⁰ les declarava ajornades, per bé que l'article 2 instava a assenyalar una nova data no posterior al 14 de gener de 1934. En conseqüència, els ajuntaments resultants havien de ser constituïts el primer dia del mes de febrer, en excepció d'on s'haguessin interposat recursos segons el previst 48 i següents de la Llei Municipal de Catalunya. Finalment, per Decret de 20 de desembre de 1933¹³¹ es va assenyalar la nova data electoral pel 14 de gener de 1934. A continuació, es donava compte de l'Ordre d'aquella mateixa data en la qual s'organitzaven els col·legis electorals per tal de facilitar el dret a vot a la població disseminada, és a dir, la repartida pel territori. Aquella situació va obligar a crear només seccions electorals, que es van fixar en aquella norma.

La segona entrega de la Llei es va aprovar el 5 de gener de 1934¹³² i la signava l'aleshores president de la Generalitat, Lluís Companys. Aquella nova publicació significà una reubicació de les matèries tractades en la primera publicació de la norma i la seva ampliació a tot allò que era necessari per

¹²⁷ *Gaceta de Madrid*, núm. 211, de 30 de juliol de 1933, p. 682-690.

¹²⁸ *Gaceta de Madrid*, núm. 344, de 10 de desembre de 1933, p. 1699. Per la seva urgència, ja s'havia publicat com a suplement de la *Gaceta* del mateix 9 de desembre.

¹²⁹ La qüestió va ser seguida per la premsa. Per posar alguns exemples, va ser portada del diari *La Voz* de 11 de desembre de 1933 i del *El Sol* de 12 de desembre.

¹³⁰ *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 137, de 19 de desembre de 1933, p. 1401.

¹³¹ *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 140, de 22 de desembre de 1933, p. 1461.

¹³² *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 8, de 8 de gener de 1934, p. 85-93.

ordenar la vida municipal. Però aquella no va ser l'última de les ocasions en la qual es va publicar una part del seu articulat.

El Títol I es dedicava al territori municipal. D'aquesta manera, l'article 1 anunciava que el territori dels municipis el constituïa el respectiu terme municipal, per bé que l'article 2 n'assenyalava les causes de modificació. Els requisits que s'indicaven eren els mateixos que els que es descrivien en el decret de modificació dels municipis que hem explicat anteriorment. En l'operació contrària, l'article 4 descrivia els requisits i fórmules establertes pels agrupaments de població, per bé que entre els articles 5 i 9 es descrivien diverses possibilitats previstes per a modificar els límits entre termes municipals. Al seu torn, els articles 10 a 15 explicaven el procediment administratiu que s'havia de seguir per tal de dur a terme qualsevol d'aquestes modificacions, que havien de comptar, en tot cas, amb l'acord de les corporacions afectades.

El Títol II es dedicava a les Associacions de Municipis. Segons l'indicat a l'article 16, es preveia la possibilitat que diferents consistoris s'unissin per tal de complir les obligacions previstes en aquella llei o sol·licitar o explotar serveis de competència municipal. Cal esmentar que, en el Dictamen, aquell títol s'havia titulat amb el mot «Mancomunitat», però va ser canviat per «Associacions de Municipis» pel vot particular presentat per Ruiz i Ponssetí i Serra i Moret, de la Minoria d'Unió Socialista, el 19 d'octubre de 1933. Francesc Arnau, actuant en nom de la Comissió, va acceptar el vot perquè es va considerar més adequada que no pas la proposada inicialment, per bé que contenia una forta càrrega política i històrica a Catalunya.¹³³

Tot seguit, el Títol III es dedicava als submunicipis, els grups de població relativament apartats del nucli municipal. Per tal de comptar amb una Junta de veïns pròpia havien de comptar amb un mínim de 200 habitants, composició de la qual seria escollida pels electors d'aquell territori. L'article 21 indicava que un altre requisit per poder comptar amb Junta pròpia era que es demanés a l'Ajuntament respectiu i aquest ho acceptés. Els articles següents, aprovats al Ple del Parlament sense discussió, descrivien la composició i funcionament d'aquelles Juntes, que permetien dotar a aquells

¹³³ *Diari de Sessions del Parlament de Catalunya*, núm. 110, de 24 d'octubre de 1933, p. 2500.

nuclis aïllats de certa autonomia en la gestió dels serveis. Les eleccions a les Juntes dels submunicipis es van convocar en dia diferent de les eleccions municipals i per a tots alhora, per tal d'organitzar i centralitzar la logística i el recompte de resultats.¹³⁴

El Títol IV es dedicà a la població i l'empadronament.¹³⁵ Pel que fa a la població, a la que se'n dedicava el Capítol I, es dividia entre residents i transeünts, que es definien a l'article 30. Pel que fa als primers, era veí «el ciutadà de la República emancipat que resideix habitualment en el terme i està inscrit en el seu Padró, i domiciliats els que sense estar emancipats resideixen habitualment en el terme i formen part d'una casa o família». Per tant, veïns eren totes les persones que disposessin de capacitat legal, és a dir, majors d'edat i menors emancipats legalment, i domiciliats eren els menors d'edat i aquells majors d'edat que haguessin estat incapacitats per qualsevol causa legal. Els estrangers que hi residissin habitualment tindrien els mateixos drets i deures que la resta d'habitants, a excepció dels polítics. És a dir, no podien participar ni com electors ni elegibles a les convocatòries electorals de caràcter local. Per transeünt s'entenia a les persones no compreses en els anteriors supòsits i que i es trobessin accidentalment en el municipi. Pel que fa als majors d'edat que tinguessin persones vint sota la seva dependència, l'article 31 els atorgava l'estatus de «cap de casa» amb independència de tenir nacionalitat espanyola o estrangera i, segons l'article 32, tenia potestat per representar casa seva davant les autoritats municipals. L'article 33 determinava l'obligació dels habitants de sostenir les càrregues imposades per la municipalitat, per bé que també tenien dret a participar dels seus drets comunals.

134 Un exemple és el Decret del Departament de Governació de 13 de març de 1934 pel qual es declaraven ajornades les eleccions dels submunicipis dels quals no s'havien pogut tramitar a temps llurs llistes i documentació per la convocatòria del dia 18 del mateix mes. En aquell mateix decret es feia una relació dels submunicipis en els quals havien quedat ajornades les eleccions i aquells en els quals se seguien celebrant el mateix dia previst inicialment. En total, s'hi comptabilitzen 54 submunicipis. *Butlletí oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 75, de 16 de març de 1934, p. 1555.

135 L'empadronament ja va ser tractat de manera parcial en el primer volum d'aquesta obra: VELO, Elisabet. «Construcció i desplegament de la Generalitat i el Parlament de Catalunya (1931-1939)». A Vallès, Daniel i Velo, Elisabet (dirs.), *Acció normativa de la Generalitat republicana (Vol. I)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, p. 58-62.

El Capítol II es dedicava a l'organització de l'empadronament, del qual se'n preveia l'elaboració cada cinc anys, i el dia 1 de desembre de cada any l'alcalde havia de recordar els conciutadans l'obligació de figurar-hi o ratificar-ne inscripció, per bé que tots els habitants de Catalunya havien de constar en el padró d'algun municipi, per bé que no podia constar a més d'un. La responsabilitat que els habitants vius de cada llar constessin en el padró requeia en el cap de casa. En cas de mort o canvis en el domicili o qualsevol altre extrem, s'havia de notificar a l'entitat encarregada de l'administració del padró, és a dir, l'ajuntament de cada municipi. Aquell resum anual s'enviaria a la Generalitat abans de l'1 de març de l'any següent. Per tal de ser declarat veí, era necessari residir de manera efectiva i continuada en un terme municipal. Una vegada transcorregut aquest temps es podia sol·licitar llur declaració i, si no es feia, es declararia d'ofici una vegada transcorreguts dos anys complint el mateix requisit de residència. Els qui hi exercissin càrrec polític serien declarats veïns amb independència del temps que hi haguessin viscut.

Conclòs aquest capítol, una disposició transitòria anunciava el canvi de numeració dels articles següents, els que ja havien estat publicats a la primera tongada d'agost de 1933 a causa de la urgència electoral. Els que havien estat els articles 1 a 58 passaven a ser els articles 44 a 101. Una nova numeració que es corresponia als títols V i VI i que no es traslladaven en aquella publicació de la norma.

El Títol VII llistava les competències municipals, per bé que en l'articulat sobre l'organització dels ajuntaments havia estat omesa. L'article 102 llistava les competències exclusives i el 103 sobre aquelles que tenien potestat d'acció i vigilància, segons el llistat comprès en el mateix número. Pel que fa a les competències exclusives, un total de 40, versaven sobre l'organització i composició del mateix consistori, tant pels càrrecs polítics com funcionariat. També tenien competència sobre l'organització del padró d'habitants, municipalització de serveis, regulació financera pròpia, construcció de vies fèrries, atorgament de contractes i concessions per a obres públiques i prestació de serveis públics, disposició de línies telefòniques, construcció de cases barates, econòmiques o populars, previsió d'assistència mèdica i benèfica de caràcter domiciliari i desplegament del servei d'ordre

públic, entre altres, sempre que no ultrapassessin el territori del municipi. Per a la conservació de serveis com les vies fèrries, es podia subrogar a la Generalitat de Catalunya.

Pel que fa a la capacitat normativa, podien aprovar cartes municipals d'ordenació orgànica o econòmica, així com reglaments, bans i ordinacions, aquestes últimes sobre prestacions i exaccions municipals. Aquestes normes no necessitaven sanció d'una altra administració per ser aplicades, per tant, eren vinculats des de la seva aprovació en els plens de cada ajuntament. Segons l'article 104, les normes municipals de caràcter general havien de ser publicades al *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*. Aquesta aplicació directa de les normes municipals també era vàlida per als acords presos en els plens, sens perjudici dels recursos que s'hi poguessin interposar.

El segon bloc de competències, que es limitaven a l'acció i vigilància dels consistoris, versaven sobre un total de 18 serveis, alguns dels quals eren la conservació i endegament de la via pública, policia urbana i rural, administració i conservació de finques, béns i drets dels pobles i boscos comunals, vacunació dels nounats del municipi abans dels sis mesos de vida, institucions d'assistència social, política social i millora de les condicions de vida de l'obrer, construcció d'edificis escolars, així com vetllar per la seva higiene i supervisió periòdica i cementiris.

Els serveis i obres públiques sobre les quals tenien competència els municipis era àmplia, per bé que es tractava (i es tracta) de l'administració més propera a la vida quotidiana dels veïns dels pobles i ciutats del país.

El Títol VIII regulava la composició i funcionament dels organismes municipals, el qual descrivia amb detall el procediment a seguir en llurs renovacions, fos per la meitat dels consellers en la seva previsió biennal o pel complert en la finalització de la vigència del mandat, previst cada quatre anys. D'aquesta manera, es preveia com s'havien de constituir els ajuntaments, els seus organismes i llur funcionament, que havia de seguir unes regles generals per tal de donar validesa als acords que s'hi prenen. La màxima representació requeia en l'alcalde i el seu Govern, que tenien atribuïdes les facultats de dirigir la política municipal i la gestió dels seus serveis. La secció quarta del Títol descrivia el funcionament del Consell Obert, aplicable a aquells municipis que s'hi acollissin d'acord amb el que

disposa va la primera Llei Municipal que es va aprovar. El Títol IX descrivia les atribucions dels organismes municipals, diferenciant entre els municipis que comptaven amb Comissió de Govern i els que no. En el primer cas, les competències eren, entre altres, establir la política general a seguir, discutir i aprovar els pressupostos i els comptes generals del Municipi, així com la formalització i concessió de contractes i concessions d'obres. També li corresponia discutir i aprovar la Carta Municipal, aprovació o reforma de les ordinacions i reglaments de caràcter general, entre altres competències. Pel que fa als municipis sense Comissió de Govern, l'article 146 indicava que tindrien les mateixes competències que es reconeguessin a les municipalitats, que es regulaven al Títol VII.

Els municipis també tenien potestat per impulsar iniciatives, així com celebrar consultes i referèndums populars, cosa que es regulava al Títol X. Aquestes es podien dur a terme sobre matèries de les quals fossin competents. Per a portar-les a terme era necessari el suport del cens electoral inscrit: el 2 % en el cas de Barcelona i del 5 % per a les altres poblacions. Aquella petició havia de ser resolta per la Comissió de Govern en un termini de tres mesos i, en cas de ser rebutjada o modificada, els seus promotors podien forçar-ne la celebració si obtenien el suport del 25 % dels electors. Algunes de les matèries que també es podien sotmetre a referèndum feien referència a qüestions de caràcter patrimonial i econòmic, per bé que es necessitava el suport de la majoria absoluta del ple o del 20 % del cens. Es tractava dels manlleus, adquisició, venda o gravamen de béns immobles o títols mobiliaris; contractes, concessions i execució d'obres o serveis públics; construcció d'edificis; noms de carrers i places. La resta del Títol en descrivia el procediment per demanar suports, de la votació i dels efectes dels resultats positius i negatius, a més d'assenyalar-ne el percentatge de vot necessari en cada sentit: l'acord sotmès a consulta estaria rebutjat en cas d'obtenir el 30 % dels vots negatius. En cas que no s'arribés a aquest percentatge, l'acord resultaria aprovat. Una regulació que era més àmplia que no pas la prevista en la normativa local espanyola.¹³⁶ Finalment, l'article 158

¹³⁶ BOSSACOMA I BUSQUETS, Pau. «Competències de la Generalitat de Catalunya sobre regulació i convocatòria de consultes populars». *Revista d'Estudis Autònoms i Federals*, núm. 15, 2012, p. 246.

preveia la convocatòria de referèndum per revocar el mandat del Govern si s'obtenia el suport del 25 % d'electors.

Aquesta possibilitat va ser utilitzada en els ajuntaments de Montgat¹³⁷ i Llívia¹³⁸ l'any 1936. En el primer cas es va convocar el dia 12 de juny i en el segon, el 19 del mateix mes. La premsa se'n va fer ressò, com per exemple el diari *La Humanitat* que, en la seva edició del 9 de juliol d'aquell any¹³⁹ va publicar una notícia sobre l'acte de campanya celebrat pels candidats d'ERC Mulero i Casanovas, que van tenir el suport dels parlamentaris Joaquim Balbeny i Josep Fontbernat. Segons el rotatiu, a l'acte es van percebre les ganes de treure el mandat a la Lliga Regionalista, formació que, segons afirmaven, «tenia abandonats els seus deures». El resultat d'aquest plebiscit fou favorable a les Esquerreres, com explicava el diari *La Publicitat* el 15 de juliol.¹⁴⁰ Aquesta candidatura va obtenir 486 vots favorables i tres vots van ser en blanc. Com assegurava la notícia, el fracàs de «les dretes» [sic] era tan evident que no van presentar candidatura. Pel que fa al referèndum de Llívia, no se n'ha trobat cap rastre a la premsa de l'època, com tampoc s'ha trobat cap altre anunci al *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya* que n'indiqués la posposició o suspensió de consulta, motiu pel qual entenem, de manera provisional, que la coincidència de la data de la convocatòria amb el cop d'estat del 18 de juliol i la Revolució social van fer que aquest assumpte passés a un segon pla. A més a més, la composició dels ajuntaments va sofrir una modificació total a tot el territori, com explicarem més endavant.

La Llei atorgava certa autonomia financera als municipis, el que es materialitzava amb l'instrument de les cartes municipals que es reglaven al Títol XI de la norma. En aquest s'hi descrivia el procediment d'aprovació, que havia de passar pel vot favorable de les dues terceres parts del ple del consistori i s'havia de sotmetre a supervisió del conseller de Governació, que

¹³⁷ *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 182, de 30 de juny de 1936, p. 2429. Les condicions i el procediment per celebrar el referèndum es van fixar per Ordre del Departament de Governació de 13 de juny de 1936, motiu pel qual finalment es va celebrar el mes de juliol. *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 167, de 15 de juny de 1936, p. 2077-2078.

¹³⁸ *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 192, de 10 de juliol de 1936, p. 311.

¹³⁹ *La Humanitat*, any V, núm. 1363, de 9 de juliol de 1936, p. 8.

¹⁴⁰ *La Publicitat*, s/n, de 15 de juliol de 1936, p. 3.

l'havia de traslladar amb llur informe al Parlament de Catalunya per a la seva aprovació definitiva. L'objecte de regulació de les cartes municipals es limitava a establir un ordre financer especial diferent del del sistema general establert pels municipis, respectant les qüestions fonamentals d'ordenació tributària que indiquessin les lleis sobre la matèria. En el següent epígraf n'explicarem el desenvolupament i quins ajuntaments en van fer ús.

Una de les qüestions més controvertides de la gestió consistorial i, alhora, necessàries eren les obres i serveis públics, que anaven lligades a la contractació d'aquestes qüestions. Aquesta matèria es regulava en el Títol XII i s'atorgava la competència en matèria de sanejament del sòl i el subsòl, proveïment d'aigües i clavegueres, tractament d'aigües residuals, millorament dels serveis i aspectes sanitaris sobre aquesta matèria. També tenien competència en obres a la via pública, establiment de les vies de serveis públics, el proveïment, portada canalització i cobriment d'aigües, urbanització del municipi, construcció de mercats, escorxadors, escoles i altres serveis públics de titularitat municipal, destrucció d'estatges insans i construcció de cases barates a barriades higièniques i dessecació de llocs pantanosos. El Capítol II es dedicava a la descripció del procediment de la contractació dels serveis, cosa que es concretava en el Capítol III, dedicat als serveis d'obligada contractació. Aquella qüestió, amb els Títols XIII i XIV de la norma, es van publicar el mes de febrer de 1934.¹⁴¹

Pel que fa a la municipalització dels serveis, s'obria la possibilitat de fer-ho respecte als serveis de naturalesa industrial, com l'abastiment d'aigües i altres subministraments, cambres frigorífiques, publicitat, tramvies, autobusos, ferrocarrils urbans i suburbans, pompes fúnebres i tota mena de transports inclosos en les dites condicions. També es podia fer respecte a la resta de serveis sempre que s'obtingués el vistiplau de la Generalitat. La resta del Títol en descrivia el procediment, que també incloïa la possibilitat d'expropiar les concessions atorgades a empreses privades per part de l'anterior Govern municipal, per bé que s'havien de complir i seguir una sèrie de condicions. El servei municipalitzat podia ser explotat per l'administració municipal directa (en aquell cas s'havia de portar una comptabilitat

¹⁴¹ *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 53, de 22 de febrer de 1934, p. 1005-1007.

del servei a banda de la del consistori), per administració autònoma o per empresa municipal de règim jurídic mercantil, amb aportació o sense de capital privat. Excepcionalment, podia ser explotada per empresa privada, però no podia ser cap de les que abans se n'hagués encarregat.

Aquella qüestió va ser objecte de debat al Parlament el 8 de febrer d'aquell any.¹⁴² En la presentació del Dictamen, Francesc Arnau assegurava que la municipalització dels serveis era una pràctica estesa arreu d'Europa, especialment en els països nòrdics, però a Catalunya havia tingut molt poca implementació, tot i que alguns ajuntaments com Tarragona i Lleida ja havien dut a terme aquella operació en el subministrament de l'aigua, malgrat que en el servei de la llum la implementació havia estat més discreta. Històricament, recordà que ja el segle XVIII, Vilassar de Dalt havia municipalitzat la venda de la carn produïda al municipi. La voluntat d'aquella regulació era deixar marge als ajuntaments perquè actuessin amb llibertat, per bé que els municipis estaven virant cap al centre de la vida social. L'objectiu de la Comissió era que aquell mecanisme s'estengués per tal que els ajuntaments prenguessin les regnes dels serveis propis:

[...] la municipalització s'anirà produint, anirà augmentant; i com que sols cal que es vegi que algunes poblacions les realitzen perquè l'exemple s'estengui, nosaltres creiem que en el curs de breus anys, aquest període de municipalització ja haurà assolit un triomf bastant definitiu. [...] I jo no he d'afegir res més, perquè aquesta part de la municipalització desitjaria que fos un esperó a tots els municipis per a seguir aquest camí, que totes aquestes coses col·lectives que es poden fer a través dels municipis no han d'interessar solament als homes que ens preocupem de les coses municipals, sinó que han d'interessar sobretot al poble, i aquest esperit que hem recollit en diverses ciutats i poblacions de Catalunya, on hem vist que s'interessen per l'obra municipalista i que senten aquesta responsabilitat, nosaltres desitgem que cada dia aquest esperit s'accentui i que el poble de Catalunya pugui trobar sempre a través de la vida municipal el suport necessari en tots els moments de la vida col·lectiva de Catalunya.

¹⁴² *Diari de Sessions del Parlament de Catalunya*, núm. 147, de 8 de febrer de 1934, p. 3257-3263.

La intervenció d'Arnau, en la qual també va criticar els diputats de la Lliga Regionalista per la seva absència en el debat de la Llei Municipal, va merèixer la resposta de Pere Lloret, diputat d'Acció Catalana per Falset i alcalde de Tarragona. Lloret felicitava l'esperit de la norma, encaminada a estimular l'autonomia dels consistoris i fer reviure la vida municipal, per bé que asseverava que la vida local donava suport a la vida nacional. En aquest sentit, donava ampli suport a la regulació de la municipalització i en defensava la seva generalitat perquè tots els municipis s'hi poguessin acollir. Emperò, criticava el text tal com estava redactat perquè incidia en la necessitat que es valorés l'empresa que s'hagués de substituir per la municipalització. És a dir, en el cas que es municipalització d'un servei que hagués estat explotat per una empresa privada, defensava que se n'havien d'indemnitzar els danys que es poguessin produir, però no el lucre, sinó pagar per la seva valoració del capital que tingués aleshores.

Tot seguit demanà la paraula Estanislau Ruiz i Ponsetí de la Minoria d'Unió Socialista, qui va anunciar que aquell capítol estava lluny d'estar redactat segons els ideals de la seva formació i que en proposarien una modificació de caràcter més radical. El diputat afirmava el següent:

Per a nosaltres aquesta opció que donem als municipis per a explotar o deixar d'explotar els serveis de caràcter públic és un principi absolutament contradictori amb el nostre sistema autonòmic. Nosaltres creiem que els municipis, d'una manera absolutament obligatòria, haurien d'emprendre per si mateixos l'explotació de tots els serveis de caràcter públic, de totes aquelles explotacions de caràcter més o menys industrial que afecten tota la collectivitat. El fet que un Municipi lliuri a una empresa privada l'explotació d'un servei de caràcter públic és per a nosaltres un contrasentit dels més monstruosos que puguin donar-se dintre el règim capitalista.

Per als socialistes la municipalització no era una opció sinó que els serveis s'havien de gestionar pels consistoris de manera obligatòria. En conseqüència, els guanys de l'empresari sobre el públic «no tenien perdó». En la lògica de regular la municipalització, els socialistes estaven d'acord en la proposta de l'articulat i en la proposta d'un règim autònom d'administració dels serveis, per bé que eren organismes paral·lels als Municipis,

encara que els guanys, afirmaven, havien de revertir en la collectivitat. Per a Ruiz i Ponsetí les administracions autònomes havien d'aprendre el sistema d'administració de les empreses capitalistes: de «manera disciplinada i absolutament independent de la política», ja que el color polític del consistori no havia d'influir en la manera d'administrar els serveis públics.

El desig dels socialistes d'una llei més radical i que s'emmirallés en experiències com la de l'Uruguai va ser contestat per Francesc Arnau, qui confessà compartir algunes de les idees exposades per Ruiz i Ponsetí. Tanmateix, el seu posicionament es decantava per la prudència:

Però ens hem de fer càrrec de la situació de la nostra terra, en referència a l'estat de municipalització, i per això nosaltres hem cregut que era convenient que s'hi anés per uns camins graduals, que no ens portés per uns camins del que en poguéssim venir un fracàs, que nosaltres lamentaríem molt, i per això hem donat la màxima elasticitat dintre de les mesures restrictives que hem cregut convenient per a l'hora present. Què més voldríem nosaltres que aquesta Llei que hem fet, d'aquí uns quants anys resultés una llei estreta, que hi hagués necessitat d'eixamplar-la per a donar a la municipalització tota l'amplitud necessària!

Com quedà palès, el mecanisme que es plasmà a la Llei i la prudència amb la qual s'expressà la Comissió redactora no va ser per distància ideològica, sinó per pragmatisme, per bé que es confiava en el «triomf de la vida municipal» i que la municipalització dels serveis s'estengués. La Comissió entenia que en aquell moment calia contractar alguns dels serveis, malgrat la voluntat de fomentar-ne la municipalització a llarg termini.¹⁴³

Sobre aquest punt també va intervenir Jaume Simó i Bofarull qui, malgrat formar part de la Comissió, va intervenir per demanar incloure en les

¹⁴³ Actualment són molts els serveis municipals de molts ajuntaments que es gestionen per part d'empreses privades, que obtenen un volum de negoci molt elevat. En els darrers anys s'ha impulsat la municipalització d'alguns serveis. Un exemple de municipalització és el del servei de l'aigua que va endegar l'Ajuntament de Ripollet l'any 2019, com també han fet els ajuntaments de Montcada i Reixac, Molins de Rei, Sant Adrià de Besòs o la Bisbal de l'Empordà. Avui en dia, sota la premissa que l'aigua és «un bé de tots i totes», organitzacions com l'Assemblea de Municipis i Entitats per l'Aigua Pública (AMAP) segueixen treballant per estendre aquesta tendència a tots els consistoris catalans. Tanmateix, a dia d'avui hi ha ajuntaments com el de Sant Cugat del Vallès que segueixen tancant la porta a aquesta opció.

matèries objecte de municipalització les assegurances d'incendis, d'acord amb el perfeccionament i la municipalització que ja s'havia fet del servei d'extinció d'aquests. Un suggeriment que rebé el suport de Ruiz i Ponsetí, sobre el qual només hi objectava aspectes tècnics. Ideològicament, estava d'acord en el fet que un negoci com aquell no havia d'estar en mans d'empreses privades, per bé que apostava per la nacionalització per a tots els municipis catalans en conjunt i no pas una gestió aïllada de cada ajuntament. Una idea que, com recordà Francesc Arnau, ja havia estat exposada en l'últim Congrés Municipalista per tal d'impulsar una Mútua d'Incendis per a tot Catalunya. Així mateix, recordava que la possibilitat de municipalitzar aquesta assegurança es trobava a l'apartat b) de l'article 182, que deixava la porta oberta a la municipalització d'altres serveis.

Amb aquesta observació s'aprovà l'article 182 del Dictamen i es passà a la discussió de les esmenes presentades, la primera a l'article 183, acceptada per la Comissió, i una altra també al mateix article en la qual es demanava incloure la municipalització de les riqueses naturals del municipi. Aquella qüestió implicava moltes complicacions tècniques que es van explicar en la discussió en el Ple; per tant, es va donar lloc a discutir-ho en el redactat de l'article 200 sobre béns municipals. Es va explicar que el retorn de l'explotació d'alguns territoris podia comportar molts plets amb els posseïdors d'aquell moment i, a més a més, alguns parcs naturals i altres emplaçaments extralimitaven els municipis, cosa que podia comportar conflictes en la seva gestió.

Els béns municipals es regulaven al Títol XIV de la Llei i eren de tres tipus: patrimonials, comunals i d'ús públic. Els del primer tipus eren els que l'Ajuntament posseïa a títol de propietat privada, els segons els que eren del municipi amb destinació exclusiva del veïnat (prats, emprius i monts públics) i, pel que fa als tercers, els que podien ser usats pel veïnat i els forasters: places, carrers, passejos, parcs, fonts públiques i altres serveis generals. L'article 200 indicava que, per raons d'interès públic, els municipis podien procedir a les expropiacions que autoritzés la llei. D'altra banda, els ajuntaments havien de fer i presentar l'inventari dels seus béns, operació que s'havia de dur a terme en la seva constitució i, de manera periòdica, cada any.

L'última part de la Llei es va publicar el 20 de juliol de 1934,¹⁴⁴ per bé que es va tornar a publicar ratificada al cap d'un mes.¹⁴⁵

Finalment, el Títol XV es dedicà al funcionariat municipal. En primer lloc, es regulava la figura del secretari d'Ajuntament, càrrec que es reservava a advocats i llicenciats per l'Escola d'Administració Pública de la Generalitat. La Secció 2 n'indicava les funcions, que anaven des de l'assistència a les reunions dels plens de l'Ajuntament i de la Comissió de Govern fins a custodiar l'Arxiu en cas que no hi hagués arxiver. També custodiava els llibres d'Actes, sent l'encarregat de llistar els acords presos per a la seva publicació al *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*. El seu nomenament es determinava per concurs o concurs-oposició gestionat per cada ajuntament, per bé que també se'n regulaven els drets respecte a la seva jubilació i les incompatibilitats i incapacitats per exercir aquest càrrec, així com el règim disciplinari.

Un altre càrrec rellevant eren els interventors, encarregats de portar la comptabilitat del consistori, dirigir l'organització dels serveis a càrrec seu, tenir cura dels ingressos i els pagaments siguin aplicats segons el designat als pressupostos, sotmetre a l'alcalde la firma dels expedients respecte a les despeses i altres moviments econòmics, intervenir en la formació dels pressupostos i totes aquelles competències relacionades amb els moviments econòmics que afectessin el consistori. Tenien obligació d'assistir a les reunions en les quals es tractés l'estudi i aprovació dels pressupostos. Pel que fa al règim disciplinari i d'incompatibilitats, se'ls hi aplicava el mateix que als secretaris.

També es regulava el que afectava el funcionariat en general, per bé que es traslladava als ajuntaments l'aprovació dels reglaments que n'ordenessin l'ingrés, que havia de ser sempre per oposició o concurs. Una altra de les condicions que s'assenyalaven era que els candidats havien de ser llicenciats per l'Escola d'Administració Pública de la Generalitat de Catalunya i eren inamovibles en excepció de causa greu, que podia donar lloc a la seva destitució.¹⁴⁶

¹⁴⁴ *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 201, de 20 de juliol de 1934, p. 397-400.

¹⁴⁵ *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 229, de 17 d'agost de 1934, p. 1009-1012.

¹⁴⁶ Els orígens de l'Escola d'Administració Pública de la Generalitat i la qüestió del funcionariat local ja es van explicar en el primer capítol del primer volum d'aquesta publicació, concretament a VELO, ídem, p. 48-49.

Els articles transitoris es dedicaven a diferents qüestions. La primera tractava sobre la classificació dels secretaris per categories, un total de tres, que es condicionaven per nombre d'habitants i per si en el moment d'aprovació de la llei ja estaven exercint el seu càrrec. El segon llistava els subjectes que tenien dret a exercir el càrrec d'interventors, essent el tercer l'autorització pel conseller de Governació per dictar el reglament per donar compliment al regulat en aquell capítol. En quart lloc, s'indicava que les proves de capacitat i suficiència per accedir al cos funcionarial, que havia de dur a terme a l'Escola d'Administració Pública, s'havien de fer en un termini de dos anys i, finalment, s'indicava que la vigència de la norma s'iniciava l'endemà a la seva publicació al *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*.

La particularitat d'aquella norma és que se'n van modificar una gran quantitat d'articles abans que es publicués completament. Aquelles reformes es van dur a terme el juliol de 1934 en dues tongades: concretament, es van publicar en els butlletins números 184 i 209 de 1934.¹⁴⁷ En la primera es modificaven els articles 57 i 60, per bé que al primer s'hi afegia l'obligació que els acords municipals es publicuessin al *Butlletí* i al tauler d'edictes del consistori corresponent i, pel que fa al segon, tractava sobre la constitució de la Comissió de Govern.

Pel que fa a la segona modificació, versava sobre diferents articles. El primer d'aquests, el 51, determinava que el càrrec de conseller era d'exercici obligatori i seria gratuït amb l'excepció de Barcelona, per bé que seria el mateix Ajuntament el que ho determinés. La resta es determinaven sobre qüestions de detall del funcionament dels consistoris, des de l'elecció de president de l'Ajuntament de Barcelona, la convocatòria de plens extraordinaris, el nomenament de funcionari interí i la necessitat d'autorització per part de notari per a la celebració de subhastes segons la quantia i la mida de l'Ajuntament.

Com hem constatat, la Llei Municipal de Catalunya va ser una norma encaminada a atorgar autonomia als ajuntaments i ordenar-ne el funcionament, les competències i la seva dotació de personal. Com explicà Francesc Arnau, el seu esperit s'inspirava en la idea de fomentar la vida local, base

¹⁴⁷ *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 184, de 3 de juliol de 1934, p. 47-48 i *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 209, de 28 de juliol de 1934, p. 581-582.

imprescindible per teixir una nació que naixia de nou amb un règim polític de caràcter –imperfectament– popular.

L'any 1935 es va aprovar la Llei Municipal de la República,¹⁴⁸ per bé que en la seva estructura i funcionament era molt semblant a la norma catalana. Un exemple de regulació ambiciosa, complexa i exhaustiva del que havia de ser la vida dels municipis.

Les cartes financeres com a mecanisme per eixugar el deute dels ajuntaments

La vida econòmica i financera dels ajuntaments es va ajudar dels pressupostos anuals, aprovats pels respectius plens i que ordenaven el seu curs habitual. La Guerra Civil va comportar, també, un desgavell econòmic a la vida local.

Aquesta situació va comportar que es fes ús de les cartes municipals previstes al Títol XI de la Llei Municipal, que es van desenvolupar per decret de 9 de gener de 1937, publicat amb els Decrets de s'Agaró.¹⁴⁹ Aquella mesura es prenia per equilibrar les finances dels ajuntaments, que van fer front a les despeses extraordinàries dels primers mesos de guerra. Per aprovar aquell instrument, els ajuntaments que es trobessin en aquell desequilibri havien de proposar, en un termini de trenta dies a comptar des de la publicació de la norma, una carta financera destinada a eixugar aquell dèficit, preveient els ingressos o mitjans que es jutgessin prou per a assolir aquell objectiu. Entre els ingressos no es podien comptar els béns mobles o immobles que es requisessin per motiu de la guerra. El projecte havia d'estar aprovat per la major part de la corporació municipal en sessió extraordinària. Posteriorment, s'havia de remetre al Departament de Finances, que el presentaria a l'Executiu per a la seva aprovació definitiva.

Per tal d'uniformitzar-ne el contingut i estructura, es va aprovar l'Ordre del Departament de Finances de 31 de maig d'aquell any. Aquella Ordre

¹⁴⁸ *Gaceta de Madrid*, núm. 307, de 3 de novembre de 1935, p. 970-991.

¹⁴⁹ *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, s/n, de 18 de gener de 1937, p.3-4.

s'acompanyava d'una Instrucció per a ordenar el cobrament dels impostos municipals.¹⁵⁰

Els ajuntaments que van presentar llurs cartes financeres van ser Ossó de Sió,¹⁵¹ Igualada,¹⁵² Girona,¹⁵³ Mataró,¹⁵⁴ Sabadell,¹⁵⁵ Llançà,¹⁵⁶ Caldes de Montbui,¹⁵⁷ Flix,¹⁵⁸ Vilafranca del Penedès,¹⁵⁹ Ripoll,¹⁶⁰ Manlleu,¹⁶¹ Martorell,¹⁶² Guíxols,¹⁶³ Viladecans,¹⁶⁴ Cervera,¹⁶⁵ Figueres,¹⁶⁶ Montcada i Reixac,¹⁶⁷ Voltregà,¹⁶⁸ Olot,¹⁶⁹ Puig-alt de Ter,¹⁷⁰ Prat de Llobregat,¹⁷¹ Terrassa,¹⁷² Arenys de Mar,¹⁷³ Berga,¹⁷⁴ Farners de la Selva,¹⁷⁵ Cornellà,¹⁷⁶

¹⁵⁰ *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 153, de 2 de juny de 1937, p. 763-765.

¹⁵¹ *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 227, de 15 d'agost de 1934, p. 963.

¹⁵² *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 190, de 9 de juliol de 1937, p. 101.

¹⁵³ *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 199, de 18 de juliol de 1937, p. 238.

¹⁵⁴ *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 210, de 29 de juliol de 1937, p. 388.

¹⁵⁵ *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 213, d'1 d'agost de 1937, p. 426.

¹⁵⁶ *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 217, de 5 d'agost de 1937, p. 467.

¹⁵⁷ *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 277, de 15 d'agost de 1937, p. 600.

¹⁵⁸ *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 235, de 23 d'agost de 1937, p. 738.

¹⁵⁹ *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 235, de 23 d'agost de 1937, p. 738.

¹⁶⁰ *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 235, de 23 d'agost de 1937, p. 738.

¹⁶¹ *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 238, de 26 d'agost de 1937, p. 805.

¹⁶² *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 238, de 26 d'agost de 1937, p. 805.

¹⁶³ *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 245, de 2 de setembre de 1937, p. 916.

¹⁶⁴ *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 245, de 2 de setembre de 1937, p. 916.

¹⁶⁵ *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 251, de 8 de setembre de 1937, p. 1003.

¹⁶⁶ *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 251, de 8 de setembre de 1937, p. 1003.

¹⁶⁷ *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 269, de 26 de setembre de 1937, p. 1300.

¹⁶⁸ *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 269, de 26 de setembre de 1937, p. 1299.

¹⁶⁹ *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 269, de 26 de setembre de 1937, p. 1299.

¹⁷⁰ *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 269, de 26 de setembre de 1937, p. 1299.

¹⁷¹ *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 269, de 26 de setembre de 1937, p. 1299.

¹⁷² *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 269, de 26 de setembre de 1937, p. 1299.

¹⁷³ *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 269, de 26 de setembre de 1937, p. 1299.

¹⁷⁴ *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 269, de 26 de setembre de 1937, p. 1299.

¹⁷⁵ *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 280, de 7 d'octubre de 1937, p. 104.

¹⁷⁶ *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 281, de 8 d'octubre de 1937, p. 132.

Fogars de Montclús,¹⁷⁷ la Seu d'Urgell,¹⁷⁸ Vila de Boí,¹⁷⁹ Sitges,¹⁸⁰ Gandesa,¹⁸¹ Tortosa,¹⁸² Lleida,¹⁸³ Vic,¹⁸⁴ Sallent,¹⁸⁵ Torelló,¹⁸⁶ Menàrguens,¹⁸⁷ Bisbal d'Empordà,¹⁸⁸ Calella,¹⁸⁹ Lloret de Mar,¹⁹⁰ Taradell,¹⁹¹ Ripollet,¹⁹² Masquefa,¹⁹³ Masnou,¹⁹⁴ Gelida,¹⁹⁵ Montesquiu,¹⁹⁶ Molar,¹⁹⁷ Canet de Mar,¹⁹⁸ Sallent,¹⁹⁹ Ametlla del Vallès,²⁰⁰ La Pobla de Claramunt,²⁰¹ Granollers,²⁰² Castelldefels,²⁰³ Caldes d'Estrac,²⁰⁴ Quirze de la Serra,²⁰⁵ Manresa,²⁰⁶ Sant

-
- 177 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 289, de 16 d'octubre de 1937, p. 266.
 178 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 289, de 16 d'octubre de 1937, p. 267.
 179 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 289, de 16 d'octubre de 1937, p. 267.
 180 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 289, de 16 d'octubre de 1937, p. 267.
 181 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 303, de 30 d'octubre de 1937, p. 456.
 182 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 303, de 30 d'octubre de 1937, p. 456.
 183 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 303, de 30 d'octubre de 1937, p. 455.
 184 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 325, de 21 de novembre de 1937, p. 779.
 185 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 325, de 21 de novembre de 1937, p. 779.
 186 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 325, de 21 de novembre de 1937, p. 779.
 187 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 325, de 21 de novembre de 1937, p. 779.
 188 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 328, de 24 de novembre de 1937, p. 818.
 189 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 853, de 26 de novembre de 1937, p. 853.
 190 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 331, de 27 de novembre de 1937, p. 881.
 191 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 331, de 27 de novembre de 1937, p. 880.
 192 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 338, de 4 de desembre de 1937, p. 963.
 193 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 338, de 4 de desembre de 1937, p. 963.
 194 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 338, de 4 de desembre de 1937, p. 962.
 195 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 338, de 4 de desembre de 1937, p. 962.
 196 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 343, de 9 de desembre de 1937, p. 1027.
 197 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 353, de 19 de desembre de 1937, p. 1170.
 198 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 359, de 25 de desembre de 1937, p. 1244.
 199 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 20, de 20 de gener de 1938, p. 252.
 200 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 20, de 20 de gener de 1938, p. 252.
 201 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 44, de 13 de febrer de 1938, p. 612.
 202 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 44, de 13 de febrer de 1938, p. 612.
 203 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 44, de 13 de febrer de 1938, p. 612.
 204 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 44, de 13 de febrer de 1938, p. 612.
 205 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 57, de 26 de febrer de 1938, p. 811.
 206 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 57, de 26 de febrer de 1938, p. 811.

Just Desvern,²⁰⁷ Pins del Vallès,²⁰⁸ Gironella,²⁰⁹ Tarragona,²¹⁰ Taradell,²¹¹ Ponts,²¹² Molins de Llobregat,²¹³ Glenyívol de Ter,²¹⁴ Balaguer,²¹⁵ l'Hospitalet de Llobregat,²¹⁶ Olot,²¹⁷ Guíxols,²¹⁸ Hostalric,²¹⁹ Calonge de la Costa,²²⁰ Malgrat,²²¹ Badalona,²²² Aiguestortes de Llobregat,²²³ Banyoles,²²⁴ Reus,²²⁵ Piera,²²⁶ Cervera,²²⁷ Vallgorguina,²²⁸ Roda de Ter,²²⁹ Puig-Reig,²³⁰ Caldes de Malavella,²³¹ Cadaqués,²³² Castellfollit de la Roca,²³³ Callús,²³⁴ Anglès,²³⁵ Ri-

207 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 63, de 4 de març de 1938, p. 908.

208 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 63, de 4 de març de 1938, p. 908.

209 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 63, de 4 de març de 1938, p. 908.

210 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 63, de 4 de març de 1938, p. 908.

211 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 89, de 30 de març de 1938, p. 1292.

212 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 89, de 30 de març de 1938, p. 1292.

213 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 89, de 30 de març de 1938, p. 1291.

214 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 89, de 30 de març de 1938, p. 1291.

215 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 89, de 30 de març de 1938, p. 1291.

216 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 100, de 10 d'abril de 1938, p. 147.

217 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 213, de 15 d'abril de 1938, p. 213.

218 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 113, de 23 d'abril de 1938, p. 316.

219 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 113, de 23 d'abril de 1938, p. 316.

220 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 113, de 23 d'abril de 1938, p. 316.

221 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 121, d'1 de maig de 1938, p. 412.

222 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 121, d'1 de maig de 1938, p. 412.

223 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 127, de 7 de maig de 1938, p. 493.

224 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 156, de 5 de juny de 1938, p. 856.

225 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 156, de 5 de juny de 1938, p. 856.

226 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 156, de 5 de juny de 1938, p. 855.

227 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 156, de 5 de juny de 1938, p. 855.

228 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 163, de 12 de juny de 1938, p. 922.

229 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 163, de 12 de juny de 1938, p. 922.

230 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 163, de 12 de juny de 1938, p. 922.

231 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 169, de 18 de juny de 1938, p. 988.

232 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 189, de 8 de juliol de 1938, p. 83.

233 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 211, de 30 de juliol de 1938, p. 352.

234 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 218, de 7 d'agost de 1938, p. 438.

235 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 218, de 7 d'agost de 1938, p. 438.

bes del Penedès,²³⁶ Sant Sadurní d'Anoia,²³⁷ Castellbell i el Vilar,²³⁸ Rubí,²³⁹ Monistrol de Montserrat,²⁴⁰ Cantallops,²⁴¹ Pau de Sert,²⁴² Orís,²⁴³ Roses de Llobregat²⁴⁴ i Gurb de la Plana.²⁴⁵

Les cartes financeres s'aprovaven per l'any natural en el qual entraven en vigor i podien ser prorrogades o se n'aprovaven de noves. Aquesta qüestió es va regular per decret del Departament de Finances de 10 de novembre de 1937.²⁴⁶ Per prorrogar la carta financera prevista per a l'any 1937, en els trenta dies següents a la publicació del decret havien de demostrar que no havien pogut eixugar el deute que havia justificat l'ús d'aquella eina i havien de presentar, també, la previsió de descobert pels pressupostos de l'any 1938. Van ser molts els ajuntaments que van aprovar una nova carta per al 1938 o van prorrogar la de l'any anterior. També van ser molts els que van aprovar la seva primera carta en aquell segon any extraordinari, possibilitat que s'indicava a l'article 3 per a aquells ajuntaments que, en elaborar els pressupostos d'aquell any, es trobessin amb un desnivell econòmic «provinent del canvi operat en l'economia municipal amb motiu de l'anormalitat de les circumstàncies sofertes, que no pugui ésser afrontat amb els recursos normals del Pressupost per a l'any 1938 [...]». Va ser una mesura creada per ajudar a equilibrar els comptes d'uns ajuntaments trasbalsats per la guerra i que va tenir una gran acollida. No fou, tampoc, l'única qüestió que va afectar els ajuntaments en aquells anys difícils.

236 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 238, de 26 d'agost de 1938, p. 639.

237 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 238, de 26 d'agost de 1938, p. 639.

238 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 238, de 26 d'agost de 1938, p. 639.

239 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 267, de 24 de setembre de 1938, p. 1022.

240 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 268, de 25 de setembre de 1938, p. 1038.

241 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 269, de 26 de setembre de 1938, p. 1046.

242 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 284, d'11 d'octubre de 1938, p. 123.

243 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 284, d'11 d'octubre de 1938, p. 122.

244 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 284, d'11 d'octubre de 1938, p. 122.

245 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 317, de 13 de novembre de 1938, p. 579.

246 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 317, de 13 de novembre de 1938, p. 652-653.

Com organitzar un país: de l'atzucac de la Ponència de la Divisió Territorial de Catalunya a la llei

L'organització del territori català no va ser tasca fàcil ni pacífica. L'encàrrec arrancà amb el decret de 16 d'octubre de 1931, en el que es creava la Ponència d'estudi de la divisió territorial de Catalunya.²⁴⁷

Amb l'objectiu de dotar el grup de treball d'equilibri polític i geogràfic, en van formar part Pau Vila i Dinarès (qui el va liderar) i el manresà Antoni Esteve i Subirana per Barcelona –aquest últim substituint el lligaire Ferran Valls i Taberner–, Felip Solé i Antoni Bergós per les Terres de Ponent; Manuel Galés i Josep Iglésies, per les terres del sud i Miquel Santaló i Pere Blasi, per Girona. Finalment, també va formar part de la Ponència el tarraconí Antoni Rovira i Virgili. Més tard, també hi van col·laborar Artur Dasca i Sumsi, funcionari auxiliar del Departament de Cultura,²⁴⁸ Vicenç Turell i Isbert, cartògraf de la Generalitat, i la mecanògrafa Mercè de Gisbert i de Camps.²⁴⁹ Finalment, la Ponència va prendre el nom de «Comissió d'Estudi de la divisió territorial de Catalunya», un treball pràctic portat a terme per geògrafs experts i coneixedors del territori, representant-ne la diversitat i els respectius interessos.

Els treballs preparatoris es van dur a terme entre 1931 i 1933, temps en el qual es van celebrar nombroses reunions de la Ponència. Amb l'objectiu de conèixer la realitat del territori, es van dur a terme viatges d'informació enquestes a diferents indrets i es van elaborar un gran volum d'informes. Així, el pla de treball que es va seguir va ser el següent: «1. Les comarques. 2. Les demarcacions econòmiques amb les zones de mercats. 3. Les regions jurídiques. 4. Les demarcacions deduïdes de les vies de comunicació. 5. Una crítica dels actuals partits judicials.»²⁵⁰ De fet, una de les pregun-

²⁴⁷ LLUCH, Enric i NELLO, Oriol. *La gènesi de la divisió territorial de Catalunya. Edició de documents de l'Arxiu de la Ponència (1931-1936)*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 1983, p. XI.

²⁴⁸ Inicialment, la Ponència s'adscrigué al Departament de Cultura per bé que en fou el seu titular, Ventura Gassol, qui va creure en la necessitat de posar-lo en marxa. Posteriorment, com indicaren Lluch i Nello en la seva obra, es va traspassar al Departament de Governació, on tenia més sentit encabir aquesta feina.

²⁴⁹ Ídem, p. XII-XIII.

²⁵⁰ Ídem, p. XIV.

tes de l'enquesta que es va elaborar va ser el lloc on els habitants de cada municipi anaven a mercat, per bé que les relacions econòmiques i socials establertes eren fonamentals per conèixer les dinàmiques entre territoris que existien en la quotidianitat. D'aquesta manera, les preguntes que s'enviaren als ajuntaments foren les següents: «1. A quina comarca penseu que pertany el vostre poble? 2. A quin indret aneu principalment a mercat? 3. Aneu també a algun altre mercat?»²⁵¹ Les respostes, recollides fins al 1932, es van cartografiar en un mapa comarcal i un de mercats. La combinació d'ambdós fou la base en la qual es va treballar la proposta.

Inicialment, el projecte no comptava amb altra divisió que les demarcacions i el territori en conjunt, però fou el 1932 que, degut al resultat de les votacions, que es va tornar a parlar d'establir un altre nivell administratiu supracomarcal, cosa que proposava Antoni Rovira i Virgili. Inicialment, s'anomenaren «regions», per bé que va ser el mateix tarragoní qui, en un article publicat el novembre de 1936, va proposar el terme «vegueria», però «regió» i «regió econòmica» es van continuar usant durant molt de temps.²⁵²

Amb la proposta de limitacions de les vegueries/regions es van accentuar les disputes i diferències territorials, obeïts pels interessos de cada terra. A continuació n'expliquem un exemple. Si ens fixem en la proposta de comarques segons les antigues províncies, que es descriu a l'Acta VII de les reunions de la Ponència, a Barcelona hi trobem «Penedès» i a Tarragona «Baix Penedès».²⁵³ De fet, la divisió inicial de les demarcacions obeïa a aquesta lògica.²⁵⁴ En canvi, en la proposta de divisió per vegueries que es fa a l'informe presentat al conseller Tarradellas el 29 d'abril de 1932, tant l'Alt com el Baix Penedès formen part de la vegueria de Tarragona, la número III.²⁵⁵ Aquests moviments no foren en va, sinó que obeïren a interessos i lluites de poder del sud principatí.

²⁵¹ Ídem, p. XV.

²⁵² Ídem, p. XXXI

²⁵³ Ídem, p. 20.

²⁵⁴ GENERALITAT DE CATALUNYA. *Divisió territorial. Estudis i projectes. Nomenclàtor dels Municipis*. Barcelona: Impremta de la Generalitat de Catalunya, 1933, p. 62-63.

²⁵⁵ Ídem, p. 45.

Com explicà l'historiador i expert en geografia Jaume Casañas en un article sobre aquesta qüestió, «Tarragona, Reus i el Penedès», les friccions entre Reus i Tarragona venien de lluny, per bé que es van fer sentir amb força en els treballs preparatoris de la divisió territorial objecte d'aquest epígraf. Les dues ciutats estaven representades per Josep Iglésies i Antoni Rovira i Virgili, respectivament. Per tal de solucionar el conflicte existent i satisfer els anhels de capitalitat de les dues ciutats, a Tarragona se li va atorgar la capitalitat de la Regió III,²⁵⁶ que incloïa les comarques de l'Alt i Baix Penedès, Tarragonès, Alt Camp i el Garraf, i Reus esdevingué la capital de la Regió IV, amb les comarques del Baix Camp, Conca de Barberà, Ribera d'Ebre i Priorat. Amb tot, el Penedès va ser objecte de «redisseny» per part de tarragonins i reusencs, que no volien compartir comarca ni regió, i en va establir el límit entre El Vendrell i Roda de Barà, incorporant els pobles de la riba dreta del Gaià a Tarragona. Segons explicava Casañas, l'única veu que es va alçar contra aquella «manipulació partidista de la divisió territorial de Catalunya» va ser, justament, Pau Vila i Dinarès, per bé que va proposar la vegueria per al Penedès.²⁵⁷ Una proposta que, com era de preveure, no va ser acceptada per reusencs i tarragonins. D'aquesta manera, la idea de Vila i Dinarès per instaurar una vegueria entre Barcelona i Tarragona per tal d'equilibrar el territori, no va reeixir a causa de disputes externes al mateix Penedès.

Però aquesta no va ser l'única –tot i important– dificultat amb la qual es va trobar la Ponència. La ingent tasca acomplerta pel grup de treball es va publicar la diada de Sant Jordi de 1933 amb el títol *Divisió Territorial. Estudis i Projectes. Nomenclàtor de Municipis*.²⁵⁸ Altre cop la polèmica fou servida i

256 La nomenclatura de les regions es va indicar amb números per tal d'evitar més suspicàcies.

257 La reivindicació de la instauració d'una vegueria pròpia del Penedès va ressorgir amb força l'any 2010, quan es va reprendre el projecte de la divisió territorial de Catalunya per vegueries.

258 Actualment es pot consultar en obert a la pàgina web de la Biblioteca de Catalunya: <https://mdc.csuc.cat/digital/collection/GenCat3136/id/34720/>. En aquest volum de gairebé 400 pàgines s'hi encabiren explicacions històriques sobre les diferents divisions que havia sofert el territori català des de l'edat mitjana. També s'hi explicava l'origen i teorització de les comarques, els treballs fets al llarg de l'estudi, les informacions presentades pels diferents partits territorials, els resums de les enquestes realitzades pels ajuntaments, on es plasmaven els mercats als quals assistia a comprar llur població.

l'Oficina de la Ponència va rebre un gran nombre de reclamacions. Fins i tot, Iglésies i Rovira i Virgili es van creuar cartes obertes sobre la vegueria de Reus.²⁵⁹ Unes disputes que van deslluir la feina feta i van posar en evidència les fortes discrepàncies i conflictes d'interessos del sud.

El projecte havia de passar a la supervisió dels polítics i la Ponència es dissolgué, i va quedar l'Oficina per resoldre els assumptes que quedaven pendents i que dirigí Pau Vila i Dinarès. Tota aquella tasca quedarà tancada en un calaix fins al 1936.²⁶⁰ Preguntat per Montserrat Roig en una entrevista de 1978, Vila i Dinarès en digué el següent:

Vila i Dinarès: Van tardar tant perquè els parlamentaris catalans perdien en temps i tot el nostre treball es va posar en un llibre, es van publicar els mapes... estava en els calaixos del Parlament. Va esclatar la guerra i es van adonar que encara no era aprovada la divisió territorial i la van aprovar en 24 hores.

Roig: Sí, perquè la necessitaven per raons estratègiques.

Vila i Dinarès: Evidentment, sí, i per tenir un coneixement més exacte de Catalunya. Ara, val a dir que s'ha popularitzat: tothom en parla, però no es va posar mai en pràctica. La guerra ho va [no s'entén el que diu], però tothom en parla.²⁶¹

No fou fins a l'agost de 1936 que el Govern prengué les regnes de l'assumpte aprovant la divisió territorial de Catalunya per decret. Com explicà Vila i Dinarès el 1978, el Projecte va quedar als calaixos dels parlamentaris i no es va tractar l'assumpte territorial més enllà del debat dut a terme per a l'aprovació de l'Estatut Interior de 1933 i altres divisions que es van dur

També s'hi va incloure el projecte de divisió territorial per demarcacions, comarques i vegueries. Per últim, anunciava el nomenclàtor dels municipis de Catalunya i llista, segons els arranjaments realitzats per la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans en col·laboració amb la Ponència de la Divisió Territorial. Sens dubte i malgrat les polèmiques, esdevingué una obra imprescindible per conèixer la fisonomia del país.

259 LLUCH i NELLO, ídem, p. XVIII.

260 Ídem, p. XVIII.

261 Entrevista de Montserrat Roig a Pau Vila i Dinarès. Sèrie Personatges, emès a RTVE el 14 de setembre de 1978. Minuts 41 a 43. Font: <https://www.rtve.es/play/videos/personatges/arxiu-tve-catalunya-personatges-pau-vila-dinares/3518050/> [Consultat el 4 de febrer de 2025].

a terme per a assumptes com la Llei de contractes de conreu, les regions sanitàries o la instauració els serveis d'ocupació laboral, etc.

El Decret de 27 d'agost de 1936²⁶² el firmaven Lluís Companys i Josep Tarradellas en qualitat de conseller d'Economia i Serveis Públics. Com hem apuntat anteriorment, l'aprovació, per fi, de la divisió del territori obeí a criteris econòmics, especialment en la decisió presa pel Consell d'Economia de Catalunya per tal de «facilitar les tasques que li són encomanades». Es dividia el territori per regions per tal d'establir la capitalitat dels consells delegats per tal d'endegar aquelles tasques que s'aproveïssin pel Govern. Uns organismes que havien de comptar amb la pluralitat política i sindical que el Consell d'Economia.

L'article 1 anunciava la divisió per regions, que eren les següents:

- Regió primera: comprenia les comarques de Barcelona, Vallès Oriental, Vallès Occidental, Baix Llobregat i el Maresme. Es fixava la capital a Barcelona.
- Regió segona: comprenia les comarques de l'Alt Empordà, Baix Empordà, Gironès, la Selva i la Garrotxa. La capital fou Girona.
- Regió tercera: comprenia les comarques del Garraf, Alt Penedès, el Baix Penedès, l'Alt Camp i el Tarragonès. La capital es fixava a Tarragona. Com es pot comprovar, es va conservar la «solució» imposada pels interessos de tarragonins i reusencs, descuidant les necessitats pròpies del Penedès.
- Regió quarta: comprenia les comarques de la Conca de Barberà, la Ribera, el Priorat i el Baix Camp. La capitalitat s'establí a Reus.
- Regió cinquena: comprenia les comarques del Baix Ebre, del Montsià i la Terra Alta. La capital fou Tortosa.
- Regió sisena: comprenia les comarques de la Cerdanya, del Ripollès i Ausona –actual Osona–. La capital fou Vic.
- Regió setena: comprenia les comarques del Berguedà, Solsonès, Bages i Anoia. La capital s'establí a Manresa.
- Regió vuitena: comprenia les comarques de la Noguera, de la Segarra, l'Urgell, del Segrià i les Garrigues. La capital fou Lleida.

²⁶² *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 253, de 9 de setembre de 1936, p. 1379-1380.

- Regió novena: comprenia les comarques de la Vall d'Aran,²⁶³ el Pallars Sobirà, el Pallars Jussà i l'Alt Urgell. La capital es fixà a Tremp.

Continuant amb el caràcter utilitari d'aquesta divisió territorial, l'article 2 fixava que les organitzacions polítiques i sindicals havien de designar llurs representants als Consells delegats que s'installarien a les capitals de cada regió. Els articles següents, del 3 al 5, indicaven les funcions i estructura de les delegacions del Consell d'Economia, que tenien com a objectiu garantir la bona marxa de l'economia de Catalunya. Alhora, les delegacions també podien designar sotsdelegacions.

El 23 de desembre d'aquell mateix any va ser la Conselleria d'Economia la que, de nou, regulà aquesta qüestió per decret.²⁶⁴ En aquella ocasió, el promulgaren Josep Tarradellas en qualitat de conseller Primer i Dídac A. Santillán com a conseller d'Economia. En el seu Preàmbul es tornava a fer referència a la voluntat de deixar enrere la divisió provincial del segle XIX, a la que s'hi referia com a «submissió a un centralisme que repugnava a la nostra ànima col·lectiva, les quatre províncies a què era dividida Catalunya [...]». Fent referència a la divisió territorial establerta aquell mes d'agost, el text anunciava que aquell nou decret s'ocupava de designar els municipis que integraven cada comarca. La urgència del moment causà una organització territorial des de les divisions supra- a les locals, acabant per la determinació legal dels municipis que formaven part de cada comarca.

L'article 1 de la norma llistava les regions i llurs comarques segons el contingut del decret del mes d'agost. Tot seguit, l'article 2 llistava les comarques, els municipis que en formaven part i la seva capital segons l'ordre de les regions, començant pel Barcelonès i finalitzant per l'Alt Urgell. D'aquella manera i només amb dos articles, quedaren fixats l'ordre segons regions, comarques i municipis de Catalunya. Es facilità el coneixement del territori i la instauració dels serveis i punts estratègics necessaris per encarar la llarga guerra que quedava per endavant.

²⁶³ En relació amb la Vall d'Aran, els treballs preparatoris n'indicaven llur singularitat i la necessitat de protegir-la i vetllar per la seva conservació.

²⁶⁴ *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 360, de 25 de desembre de 1936, p. 1166-1169.

Posteriorment, el nomenclàtor «Regió» es va canviar per «Vegueria» per Decret del Departament de Presidència d'1 de desembre de 1937.²⁶⁵ El Preàmbul de la norma justificava el canvi per «[...] donar un sentit més precís i més clar a la nomenclatura de les demarcacions regionals en les quals s'ha dividit Catalunya, així com d'ajudar a la seva designació amb expressions que trobin fàcil ressò en l'esperit del poble [...]». L'elecció de «vegueria» es justificà perquè fou el terme oficial entre els segles XIII i XVIII, emprant l'ús popular del terme, que va ser substituït per «corregiment» i, posteriorment, per «província», especialment des del segle XIX a causa de l'organització estatal. D'aquesta manera, es recordava l'ús del terme «vegueria» en el Projecte de Divisió Territorial, tot i que finalment s'optés una denominació per regions i numerada per tal d'evitar aixecar encara més suspicàcies.

L'article 1 en llistava els canvis: la Regió I passava a ser la Vegueria de Barcelona; la Regió II, Vegueria de Girona; Regió III, Vegueria de Tarragona; Regió IV, Vegueria de Reus; Regió V, Vegueria de Tortosa; Regió VI, Vegueria de Vic; Regió VII, la Vegueria de Manresa; la Regió VIII, la Vegueria de Lleida i, finalment, la Regió IX passà a ser la Vegueria de Tremp. L'article 2 indicava que cada vegueria comprendria les comarques de la Regió a la qual succeïa.

A conseqüència d'aquell canvi, es va passar d'una denominació numèrica artificial a posar-hi els noms de les capitals per tal de fer-ho més natural i identificable amb la gent del territori. Aquell canvi també va comportar que el dia 14 d'aquell mateix mes²⁶⁶ s'ordenés l'encàrrec al Servei d'Obres Públiques de la Generalitat la impressió de 2.500 exemplars del Mapa de Catalunya segons la nova denominació de la divisió territorial. Així quedà fixada l'organització territorial a la qual s'havia aspirat des de la proclamació de la República, defugint de les províncies del segle XIX. Una divisió que quedà suspesa amb la derrota de 1939.²⁶⁷

²⁶⁵ *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 337, de 3 de desembre de 1937, p. 946-947

²⁶⁶ *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 351, de 17 de desembre de 1937, p. 1148.

²⁶⁷ Malgrat la derrota republicana i la imposició d'una nova organització territorial centralista, es van seguir publicant estudis sobre l'organització territorial de Catalunya. Alguns exemples són els d'Antoni Rovira i Virgili (1939, 1945), Humbert Torres i Barberà (1945), del Consell Assessor de la Generalitat de Catalunya (1945), Ernest Lluch i Martín (1970), Josep Serrano Daura (1975) i Dolors Batallé i Tremoleda (1979), entre molts

El sobresalt de la Guerra Civil: reorganització municipal i canvi de nom de pobles i ciutats de Catalunya.

Del santoral, la monarquia i el feudalisme a la laïcitat i les nomenclatures populars

Una de les primeres reaccions al cop d'estat de 1936 que afectà la vida local va ser la reestructuració dels ajuntaments per decret del Departament de Seguretat Interior de 9 d'octubre de 1936,²⁶⁸ el mateix dia que s'havia ordenat la dissolució dels comitès locals. La justificació per reorganitzar la representació política dels consistoris versava sobre el moviment revolucionari que s'havia donat en els pobles, viles i ciutats de Catalunya arran del cop d'estat i el triomf de la revolució. Com s'indicava al Preàmbul:

La forma com es desenvolupen els esdeveniments; la persistència de la lluita que afecta els Municipis, i també la necessitat de canalitzar els impulsos del nou ordre revolucionari, exigeixen l'adopció de normes precises que responguin sobretot a què reflecteixin l'acció solidària del front de la rereguarda, tinguin representació en els Ajuntaments els sectors que fins ara n'han estat allunyats i que la realitat porta a compartir en tots els organismes la responsabilitat del comandament.

Aquella última afirmació fou la clau de volta de la reorganització política municipal, que s'emparava amb la llei homònima: l'article 1 del Decret ordenava que els ajuntaments havien de nomenar els seus membres segons la representació dels partits polítics i organitzacions sindicals en la mateixa proporció que els integrants del Consell de la Generalitat de Catalunya. El nombre de consellers variava, com era d'esperar, segons el nombre d'habitants del municipi: tindrien 11 consellers les poblacions fins a 5.000 habitants; 22

altres que arriben fins els anys 80. Durant el franquisme, es va ordenar urbanísticament Barcelona i la seva comarca (1953), així com la seva província (1959) i es va crear l'Àrea Metropolitana de Barcelona (1966). Recuperada la democràcia, es va reprendre la competència sobre l'ordenació territorial una vegada aprovada la Constitució de 1978 i l'Estatut d'Autonomia de 1979. Des d'aleshores, s'han ordenat els serveis segons la divisió provincial i comarcal, per bé que el 2010 va ressorgir el debat de les vegueries entorn a la modificació de l'Estatut d'Autonomia i la llei homònima que es va projectar. LLUCH, Enric i NELLO, Oriol. *El debat de la divisió territorial de Catalunya. Edició d'Estudis, Propostes i Documents (1939-1983)*, Barcelona: Diputació de Barcelona, 1984.

²⁶⁸ *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 285, d'11 d'octubre de 1936, p. 140-141.

consellers les poblacions entre 5.001 a 20.000 habitants i 33 les poblacions de més de 20.000 habitants.

L'article 2 indicava que els representants serien escollits en reunió oficial dels partits polítics i organitzacions sindicals. Els escollits serien convocats pel Jutge Popular o qui n'exercís les funcions per constituir el nou ajuntament. Aquests representants podien designar un comitè permanent segons el qual s'estipula a la Llei Municipal. D'acord amb aquesta norma, podien determinar l'organització que més els convingués i es podien acollir al règim econòmic de la carta municipal. També havien d'atendre els serveis propis dels municipis i l'article 6 determinava que el canvi de nom de la localitat s'havia d'acordar per part de l'Ajuntament, cosa que s'havia de ratificar en el Consell de la Generalitat. Finalment, qualsevol modificació dels consells dels ajuntaments s'havia de sotmetre a ratificació del conseller de Seguretat Interior. Aquest mateix Departament tenia competència per dictar les normes de desenvolupament.

Precisament, el canvi de nom dels municipis va ser una tendència molt estesa entre els anys 1936 i 1937. Uns canvis que es van acordar en els mateixos municipis i que tenien en comú la voluntat de deixar enrere els sants, les referències a la monarquia o al domini feudal clerical.²⁶⁹

La primera tongada de canvis de noms va ser el mes de desembre²⁷⁰ per Decret del Departament de Seguretat Interior i va ser per donar resposta a la petició de Molins de Rei, Sant Esteve de Palautordera, Sant Pere de Ribes, Santa Coloma de Cervelló, Toses, Sant Pau de Segúries, Sant Feliu de Llobregat, Sant Vicenç de Montalt, Santa Coloma de Gramenet, Sant Joan de les Abadesses, Sant Vicenç dels Horts, Sant Vicenç de Castellet, Sant Celoni, Sant Martí de Sesgueioles, Sant Climent de Llobregat, Sant Martí de Maldà, Sant Pere de Torelló, Sant Quinti de Mediona, Sant Vicenç de Torelló, Sant Feliu de Codines, Sant Quirze de Besora, Sant Cugat del Vallès, La Pobla de Granadella, Monistrol de Calders, Santa Coloma de Farners, Sant Joan de Palamós, Sant Hilari Sacalm, Sant Joan Despí, Sant Jaume dels Domenys,

²⁶⁹ DE CRUSAFONT I SABATER, Miquel. «Bitllets de Sabadell inèdits de la guerra 1936-1939», *Arraona: revista d'història*, núm. 40, 2023, p. 192.

²⁷⁰ *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 1, d'1 de gener de 1937, p. 7-8.

Sant Martí Sarroca, Premià de Dalt, Sant Martí de Tous, Santa Coloma de Queralt, Santa Perpètua de Mogoda i la Parròquia de Ripoll. El canvi es va encaminar a deixar enrere tota referència al santoral i la monarquia, com va ser l'exemple de Molins de Llobregat. Els altres municipis van adoptar noms laics, com Vall Florida, Ribes del Penedès, Pinedes de Llobregat, Toses de la Muntanya, Segúries de Ter, Roses de Llobregat, Llavaneres de Mont-alt, Gramenet de Besòs, Puig-alt de Ter, Horts de Llobregat, Castellet de Llobregat, Baix Montseny, Sesgueioles, el Cirerer de Llobregat, Plana de Riucorb, Bellserat, Aigüesbores, Lloriana de Ter, Codines del Vallès, Bisaura de Ter, Pins del Vallès, Bellaguarda, Monistrol de Bages, Farners de la Selva, Vilarromà, Fonts de Sacalm, el Pi de Llobregat, Domenys del Penedès, Castellsarroca, Premià, Tous d'Anoia, Segarra de Gaia, Perpètua de Mogoda i Fontfreda de Ter.

El segon canvi de noms va ser el mateix mes de gener.²⁷¹ Va ser el torn de Sant Andreu de la Barca, Sant Salvador de Bianya, Sant Pere Pescador, Sant Adrià de Besòs, Fígols d'Organyà, Sant Julià de Ramis, Sant Jaume de Frontanyà, Sant Llorenç Savall, Santa Cecília de Voltregà, Santa Fe del Penedès, Sant Mateu de Bages, Pedret i Marçà, Sant Daniel, Sant Fost de Campsentelles, Sant Pere Sallavinera, Sant Fruitós de Bages i Santa Susagna. Aquests es van canviar per Aigüestortes de Llobregat, Hostalets de Capsacosta, L'Empori, Pla de Besòs, Fígols de Segre, Costa-roja del Terri, Frontanyà de Roca, Ripoll del Vallès, Cecília de Voltregà, Torre del Penedès, Bages d'en Selves, Marçà, Vall de Gallegans, Alba de Valls, Sallavinera d'Anoia, Riudor de Bages i Montagut de Mar.

Els següents canvis es van publicar els mesos de febrer i març. Pel que va el primer d'aquests,²⁷² va ser el torn de Santa Maria d'Oló, Sant Jordi Desvalls, Sant Pere de Riudebitlles, Sant Antolí i Vilanova, Pierola, Palau de Santa Eulàlia, Santa Pau i Sant Salvador de Toló. La majoria dels noms resultants perdien el sant per deixar intacte el topònim territorial, essent la nomenclatura Oló, Desvalls, Riudebitlles, Vilanova de Segarra, Hostalets de Pierola, Puigflorit de Fluvià, Pau de Sert i Vila de Toló.

271 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 7, de 7 de gener de 1937, p. 84.

272 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 51, de 20 de febrer de 1937, p. 814-815.

El 20 de març de 1937 es va aprovar el següent decret sobre aquesta matèria.²⁷³ En aquesta ocasió van canviar el nom Sant Feliu de Guíxols, Montellà, Sant Mori, Sant Climent Sescebes, Sant Gregori, Sant Miquel de Cladells, Font-rubí i Sant Feliu de Pallerols. En el seu lloc es van instaurar els noms de Guíxols, Montellà i Martinet, El Puig, Sescebes d'Empordà, Tudela de Ter, Cladells de Vallors, Guardiola del Penedès i Hostoles.

El mes de juny va ser el torn d'una nova renovació de topònims, en aquella ocasió decretada pel Departament de Governació per comptes del de Seguretat Interior.²⁷⁴ Així fou com Santa Eugènia de Berga, Prats de Rei, Santa Eugènia de Ter, Sant Privat d'en Bas, Santa Perpètua de Gaià, Santa Maria de Merles i Sant Llorenç d'Hortons es van passar a anomenar Berga del Castell, Prats d'Anoia, El Pla de Ter, Puigsacalm, Perpètua de Gaià, Merlès i Llorenç d'Hortons.

El mes de juliol²⁷⁵ es van canviar els noms de Sant Jaume de Llierca, Santa Maria de Palautordera, Sant Martí de Riudeperes, Santa Eulàlia de Ronçana, Calonge de les Gavarres i Freixenet de Segarra pels de Poble de Llierca, Palautordera, Calldetenes, Ronçana del Vallès, Calonge de la Costa Brava i Pineda de Segarra.

L'últim dels canvis es va donar el mes de setembre d'aquell mateix any²⁷⁶ i va ser per als municipis de Sant Esteve Sesrovires, Sant Miquel de la Vall, Santa Cristina d'Aro, Sant Quirze Safaja, Sant Quirze de la Serra, Sant Sadurní d'Anoia i Sant Feliu Sasserra, que van canviar el nom per Sesrovires, La Vall de Montsec, Riudaura d'Aro, Quirze Safaja, Sadurní d'Anoia i Sasserra de Bages.

Aquests canvis van decaure amb la victòria franquista, per bé que els topònims van retornar a les formes catòliques, monàrquiques i feudals, a més de traduir-se al castellà.

273 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 84, de 25 de març de 1937, p. 1247.

274 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 160, de 9 de juny de 1937, p. 847.

275 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 139, de 12 de juliol de 1937, p. 146.

276 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 268, de 25 de setembre de 1937, p. 1283.

Municipalització de la propietat urbana

Una altra de les conseqüències de la guerra va ser la implementació de mecanismes per tal de municipalitzar la propietat urbana, regulada per Decret del Departament de Presidència d'11 de juny de 1937.²⁷⁷

Segons la lletra del Preàmbul, era una mesura que es prenia seguint l'esperit de la rebaixa de les rendes de la propietat urbana, impulsada per Josep Tarradellas el gener d'aquell mateix any.²⁷⁸ D'acord amb la direcció de posar la propietat al servei del poble, per Decret del Departament de Presidència de 12 d'agost de 1936 es van destituir les Junes de les Cambres Oficials de la Propietat Urbana de Catalunya²⁷⁹ i la Generalitat passava a intervenir-ne els serveis administratius, per bé que quedava facultada per dictar les normes d'organització i funcionament dels serveis, potestat que va recaure concretament en els departaments de Finances i Justícia. També quedava facultada per custodiar-ne els arxius i tota la documentació produïda per aquestes cambres, per bé que els propietaris seguien estant obligats a col·legiar-s'hi.

El Decret de Municipalització es donava en un escenari de canvi de l'economia urbana arran de la revolució industrial, que ja feia anys s'havia acomodat a Barcelona, per bé que la (imperfecta) implementació del Pla Cerdà va pretendre higienitzar la ciutat, especialment en el que es refereix als habitatges perquè s'havien convertit en «un cau perillós per a la salut».²⁸⁰ Aquella transformació que s'esdevenia ja fou anunciada per Josep Lluís Sert a París aquell mateix mes de juny,²⁸¹ motiu pel qual no era estrany que s'hagués imposat una mesura que va ser rebuda després del Decret de Collectivitzacions i el Decret de Municipalització de Serveis Públics d'aquell mateix any.²⁸² El país es transformava i l'economia i el territori havien d'estar al servei de la

277 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 169, de 18 de juny de 1937, p. 994-997.

278 LÓPEZ ESPINOSA, Arnau. «La legislació social de la Generalitat republicana: un repàs». A VALLÈS, Daniel i VELO, Elisabet (dirs.), *Acció normativa de la Generalitat republicana* (Vol. I). Barcelona: Generalitat de Catalunya, p. 286.

279 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 227, de 14 d'agost de 1936, p. 1044.

280 ROCA, Francesc. «El Decret de Municipalització de la Propietat Urbana de d'11 de juny de 1937 i la “Nova economia urbana”», *Recerques: història economia i cultura*, núm. 2, 1972, p. 224.

281 Ídem.

282 Ídem.

Revolució. Com va assenyalar Joan Grijalbo, la construcció havia de canviar d'objecte: de guanyar diners havia de passar a dirigir-se a «satisfer la necessitat social de l'alberg».²⁸³ Si les necessitats d'habitatge s'havien cobert amb l'ocupació d'habitatges de luxe, la finalització i restauració d'obres inacabades de serveis públics a causa de l'abandonament dels promotors privats, com escoles i banys públics, va ser una despesa que van afrontar els ajuntaments.²⁸⁴ Aquella municipalització, amb la dels serveis públics, va permetre abordar un nou model de ciutat, malgrat que aquella qüestió va provocar més discrepàncies entre el Govern, el POUM i la CNT.²⁸⁵ Fins i tot, un sector dels anarquistes van proposar l'eliminació de les ciutats amb el pretext que Barcelona gastava molts diners amb prostitució, espectacles i alcohol, despesa que els pobles havien abandonat.²⁸⁶ Aquella proposta no va reeixir.

L'articulat del Decret de Municipalització de la propietat urbana constava de cinc capítols i tres articles transitoris. El Preàmbul feia referència a la por del capital per fer noves inversions i continuar amb les obres iniciades, per bé que la Generalitat va haver d'injectar diners per acabar algunes de les obres de contractistes que s'havien quedat sense diners. D'altra banda, recordava que cada vegada eren més els obrers de la construcció que es quedaven sense feina, malgrat que un gran nombre havien estat destinats a fer feines de defensa i contingència al front de guerra, una tasca que va anar variant en el territori segons l'esdevenidor del conflicte.

La situació demanava trobar una sortida adequada, el que es va canalitzar a partir de la municipalització de la propietat urbana. Un procediment que es deixava en mans d'un organisme «elàstic» i «àgil» per afrontar les fluctuacions de l'edificació urbana, que rebria el nom de Consell Directiu de la Caixa Immobiliària i hi tindrien representació els ajuntaments i els sindicats CNT i UGT. Per tant, la propietat urbana passava a ser de gestió i supervisió pública.

L'article 1 llistava la classificació de les finques: utilitàries, les utilitzades directament pel seu propietari; lucratives, les que produïen rendes al seu

²⁸³ Ídem, p. 224.

²⁸⁴ Ídem.

²⁸⁵ Ídem, p. 227.

²⁸⁶ Ídem, p. 228.

propietari amb anterioritat al 19 de juliol de 1936 i filantròpiques, les utilitzades per persona diferent del seu propietari sense pagar lloguer o renda.

L'article 2 indicava que la riquesa urbana passava a ser propietat dels ajuntaments, que s'apropriarien de les finques del municipi respectiu. Se n'excepuaven les finques utilitàries i les utilitàries lucratives que, fins al mes de juny, tinguessin una renda de 25 pessetes mensuals en municipis fins a 15.000 habitants, de 50 pessetes als de més de 15.000 habitants i fins a 100 pessetes a Barcelona. Les propietats amb un rendiment superior serien municipalitzades, per bé que les usades directament pels seus propietaris quedarien d'ús lliure per aquests mateixos (és a dir, sense pagament de lloguer) i, en cas de mort, només es podria llegar l'usdefruit a llurs fills, pares o consort.

Com s'anunciava en el Preàmbul, en el Capítol II es regulaven les caixes immobiliàries, organismes encarregats del traspàs i administració de les propietats. Aquestes s'havien de dotar d'un Consell Directiu amb la representació tripartida que ja hem explicat, segons els afiliats de cada sindicat i segons els membres del Consell, que variaven en l'escala que s'indicava pel nombre d'habitants del municipi. Pel que fa al seu funcionament, s'havien de dotar d'una administració i una secció tècnica, cadascuna amb les funcions que li eren pròpies.

Pel que fa a la compensació per la municipalització de les finques, es preveien dues possibilitats. Aquells titulars que haguessin estat declarats facciosos per part dels tribunals populars no serien compensats per la municipalització, mentre que per a la resta es preveia una compensació segons una sèrie de variables que es reflectirien a les cèdules emeses pel mateix organisme. Tot seguit, s'indicaven les qüestions tècniques sobre dipòsit de les finques i amortització de gravàmens.

Una vegada municipalitzades, les finques no podien ser usades de qualsevol manera. El Capítol V en regulava els drets d'ocupació, que havien d'estar autoritzats per la caixa immobiliària de l'Ajuntament respectiu. Per a tal fet, s'emetria un contracte per duplicat i cobrarien els drets d'ocupació. Aquest concepte substituïa el lloguer i no podia ser superior als que es cobraven el juny de 1936. La seva quantia es determinava per part de les caixes immobiliàries i comprendrien els conceptes següents: amortització, conservació i adaptacions, risc (incendis, explosions, etc.), administració, noves

construccions, impost d'estatge i impostos de la Generalitat i de l'Estat, que comprendrien un impost per dret de situació i un altre per dret d'edificació.

Les caixes també compilarien i farien públiques les llistes de les finques que podien ser ocupades, per bé que les persones físiques i jurídiques interessades s'hi havien de dirigir per tal de tenir dret a una ocupació o per sol·licitar permís per construir un edifici. Els drets s'atorgarien segons una sèrie de criteris, per bé que l'ocupació s'atorgaria per ordre de sol·licitud en excepció de les indústries, de les quals es valoraria l'interès públic. També es tindria en compte, si s'havien de fer obres d'adaptació per a una indústria o persona jurídica, el grau d'importància d'aquestes reformes. Els ocupants no podien rellogar tota o una part de l'immoble assignat, per bé que podien estar obligats a abandonar-la en cas d'incórrer en algunes de les situacions llistades a l'article 24. Aquestes es referien a dur a terme un ús indegut de l'immoble, fer-hi obres sense permís de la caixa immobiliària i altres, inclosa la petició majoritària dels veïns de l'edifici quan fos per motius justificats.

Pel que fa a les disposicions transitòries, ordenaven la redacció i aprovació del Reglament de desenvolupament, a més de preveure l'encàrrec de les funcions de les caixes immobiliàries a una comissió conformada pel Sindicat de la Construcció de la CNT i el Sindicat de la Construcció de la UGT. També es preveia que en el cas que les quotes de desamortització resultants de la municipalització d'immobles fos superior als límits establerts, els propietaris només podien cobrar fins al límit assenyalat.

La municipalització d'immobles es va dur a terme en diferents ciutats, com fou el cas de Barcelona,²⁸⁷ Granollers,²⁸⁸ Lleida²⁸⁹ i Pins del Vallès,²⁹⁰ entre altres.

287 FLORENCES COCA, Sergi. *El decret de municipalització de la propietat urbana de 1937: la seva aplicació a la ciutat de Barcelona*. Treball Final de Màster presentat a la Universitat Oberta de Catalunya, 2011. <https://openaccess.uoc.edu/handle/10609/10281> [Consultat el 24 de febrer de 2025].

288 JORDANA, Jacint. «Un cas de municipalització de les finques urbanes durant la guerra civil: Granollers 1936-1939». *Recerques: història, economia, cultura*, núm. 26, 1992, p. 175-195.

289 SAGUÉS SAN JOSÉ, Joan Sagués. «La recerca d'una nova societat des de la intervenció del poder local: els projectes d'un ajuntament en temps de guerra i de revolució (Lleida, 1936-1939)». *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, núm. 13, 2002, p. 89-104.

290 MOTA MUÑOZ, José Fernando. Pins del Vallès, 1936-1939. «La Guerra Civil a Sant Cugat del Vallès». *El Vallès: Segona República, Guerra Civil i Postguerra (1931-1945)*, 2017, p. 109-126.

Conclusions

La qüestió del territori va ser, sense cap mena de dubte, una de les més complexes que van haver d'afrontar el Parlament i la Generalitat de Catalunya. Des de l'ordenació dels topònims de pobles, viles i ciutats i la reordenació de municipis segons sentir i tradició de cadascun d'ells, la tasca feta fou molt important.

La Llei Municipal de Catalunya compta amb una de les trajectòries més peculiars de la normativa republicana. En primer lloc, es va aprovar la part necessària per donar cobertura a les eleccions municipals que s'havien de dur a terme el 1933, essent finalment celebrades el gener de 1934 a causa de la revolta anarquista que s'estengué a tot l'Estat. Una vegada resolta la part operativa dels ajuntaments, es tornà a aprovar i publicar en una segona tongada, que incloïa la part ja promulgada canviant-li la numeració de l'articulat. Encara serien més butlletins els que acabarien donant-li forma, per bé que va ser objecte de modificació quan el seu articulat complet encara no havia vist la llum. Una norma gairebé calcada a la que publicà la República un any més tard, potser emmirallada en la llei catalana. Cal dir que la seva complexitat respon a la dificultosa empresa de dotar els municipis d'autonomia política, pressupostària, patrimonial i administrativa, un esperit municipalista que era la base de la vida de la nació.

Pel que fa al trasbals econòmic que va comportar la Guerra Civil, els municipis es van acollir a unes cartes financeres pensades per mirar de quadrar uns comptes desequilibrats i capgirats per aquella situació tan excepcional. Actualment, a Catalunya la Carta Municipal és una norma de la qual gaudeix l'Ajuntament de Barcelona i que li atorga més competències i autonomia que als altres municipis.

Una altra mesura empesa per la guerra va ser la municipalització de la propietat urbana, que es va gestionar per part dels ajuntaments amb l'ajuda dels sindicats i que tenia per objectiu posar la propietat immobiliària privada al servei del poble i de les indústries amb interès de servei públic. Lògicament, encaminada a donar cobertura a les necessitats de subministrament de la guerra.

A parer nostre, l'estudi del territori durant la Segona República té una qüestió central: la ingent i important tasca acomplerta en la Ponència de

Divisió Territorial, un estudi complet i complex que es va dur a terme trepitjant la terra. Una feina de caràcter geogràfic i sociològic transcendent que ha sigut un llegat rellevant una vegada recuperades les institucions pròpies.

Per dissort, aquesta qüestió es va veure esquitxada pels interessos particulars de cada territori, que en van desdibuixar la realitat social i geogràfica del sud del Principat. D'aquesta manera, la disputa històrica i els interessos van satisfer les reclamacions de Reus i Tarragona, deixant el Penedès en una posició secundària només defensada per Pau Vila i Dinarès. Precisament, qui dirigí els treballs de la Ponència.

També cal remarcar que aquella important tasca no va ser atesa amb la celeritat que hagués estat desitjable, per bé que el projecte va veure la llum una vegada iniciada la guerra i per ordenar el garbuix econòmic que havia comportat aquella situació. Ens preguntem, doncs, què hauria passat en absència de guerra: el projecte hauria sortit dels calaixos dels parlamentaris? Malgrat que no ens agrada fer política-ficció, voldríem destacar el fet que una tasca com la duta a terme per la Ponència no va ser atesa pels diputats del Parlament de Catalunya amb la cura que hagués estat desitjable, per bé que ordenar un país que començava a caminar era una escomesa important. Una ordenació que es va dissenyar en Regions, batejades més tard com a Vegueries, i que l'any 2010 van tornar a ser objecte de discussió i reivindicació en alguns punts de Catalunya.

La complexitat de la regulació del territori, duta a terme amb gran detall i expertesa, així com les interessants discussions que es van suscitar en el Parlament de Catalunya, tornen a demostrar la competència dels juristes, geògrafs i sociòlegs, entre altres professionals, que van ocupar els escons de la cambra legislativa, i els despatxos del Govern de la Generalitat. O els que, també, es van fer càrrec d'un dels projectes més ambiciosos d'aquella època, com va ser l'estudi del territori.

Bibliografia

BOSSACOMA I BUSQUETS, Pau. «Competències de la Generalitat de Catalunya sobre regulació i convocatòria de consultes populars». *Revista d'Estudis Autònomic i Federals*, núm. 15, 2012, p. 241-286.

CASAÑAS, Jaume. «Tarragona, Reus i el Penedès». Entrada al blog <http://jaumecasanassanas.cat> 5 de febrer de 2010.

- CENDRA i BERTRAN, Ignasi. *El Consell d'Economia de Catalunya (1936-1939)*. Barcelona: Edicions de l'Abadia de Montserrat, 2006.
- DE CRUSAFONT I SABATER, Miquel. «Bitllets de Sabadell inèdits de la guerra 1936-1939», *Arraona: revista d'història*, núm. 40, 2023, p. 188-193.
- FORCADELL ESTELLER, Xavier. «Los Gobiernos locales supramunicipales en Cataluña: evolución normativa y jurisprudencial, y perspectivas de futuro», *Anuario del Gobierno Local*, núm. 1, 2015/16, p. 151-186.
- FORCADELL ESTELLER, Xavier. «La Mancomunitat de Catalunya i el municipalisme», *Revista de Dret Històric Català*, núm. 17, 2018, p. 191-208.
- FLORENCES COCA, Sergi. *El decret de municipalització de la propietat urbana de 1937: la seva aplicació a la ciutat de Barcelona*. Treball Final de Màster presentat a la Universitat Oberta de Catalunya, 2011. <https://openaccess.uoc.edu/handle/10609/10281> [Consultat el 24 de febrer de 2025].
- GENERALITAT DE CATALUNYA. *Divisió territorial. Estudis i projectes. Nomenclàtor dels Municipis*. Barcelona: Impremta de la Generalitat de Catalunya, 1933.
- GUAITA, Aurelio. «La división provincial y sus modificaciones», *Documentación Administrativa*, núm. 150, 1972.
- JORDANA, Jacint. «Un cas de municipalització de les finques urbanes durant la guerra civil: Granollers 1936-1939». *Recerques: història, economia, cultura*, núm. 26, 1992, p. 175-195.
- LLUCH, Enric i NELLO, Oriol. *La gènesi de la divisió territorial de Catalunya. Edició de documents de l'Arxiu de la Ponència (1931-1936)*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 1983.
- LLUCH, Enric i NELLO, Oriol. *El debat de la divisió territorial de Catalunya. Edició d'Estudis, Propostes i Documents (1939-1983)*, Barcelona: Diputació de Barcelona, 1984.
- LÓPEZ ESPINOSA, Arnau. «La legislació social de la Generalitat republicana: un repàs». A VALLÈS, Daniel i VELO, Elisabet (dirs.), *Acció normativa de la Generalitat republicana (Vol. I)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, p. 271-292.
- MOTA MUÑOZ, José Fernando. Pins del Vallès, 1936-1939. «La Guerra Civil a Sant Cugat del Vallès». *El Vallès: Segona República, Guerra Civil i Postguerra (1931-1945)*, 2017, p. 109-126.
- NELLO, Oriol. «L'organització territorial a la Catalunya republicana (1936-1939)», *Revista de Girona*, 1986, p. 18-23.
- PARLAMENT DE CATALUNYA. Resum de deliberacions des de la constitució fins al dia 5 d'octubre del 1934. Barcelona: Parlament de Catalunya, 1936, p. 71-78.
- PARLAMENT DE CATALUNYA. *L'obra legislativa 1932 - 1939*. Barcelona: Publicacions del Parlament de Catalunya, 1981.

- PÉREZ BARÓ, Albert. *Trenta mesos de collectivisme a Catalunya, cinquanta anys després*. Barcelona: Edicions 62, 1986.
- RIERA, Pilar. La divisió territorial de Catalunya de 1936: l'organització del territori. *Publicacions de l'Institut d'Estudis Catalans*, 1996, p. 111-153.
- ROCA, Francesc. «El Decret de Municipalització de la Propietat Urbana d'11 de juny de 1937 i la “Nova economia urbana”», *Recerques: història, economia i cultura*, núm. 2, 1972, p. 223-228.
- SAGUÉS SAN JOSÉ, Joan Sagués. «La recerca d'una nova societat des de la intervenció del poder local: els projectes d'un ajuntament en temps de guerra i de revolució (Lleida, 1936-1939)». *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, núm. 13, 2002, p. 89-104.
- VELO, Elisabet. «Construcció i desplegament de la Generalitat i el Parlament de Catalunya (1931-1939). A VALLÈS, Daniel i VELO, Elisabet (dirs.), *Acció normativa de la Generalitat republicana (Vol. I)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, p. 27-66.

Recursos digitals

- Arxiu de Revistes Catalanes Antigues (ARCA): <https://arca.bnc.cat/> [Consultat el 21 de febrer de 2025].
- Associació de Municipis i Entitats per l'Aigua Pública: <https://amap.cat/ca/> [Consultat el 22 de febrer de 2025].
- Diari de Sessions del Parlament de Catalunya (1932-1938): https://www.parlament.cat/web/documentacio/recursos-documentals/diari-republica/index.html?p_pagina=6 [Consultat el 18 de febrer de 2025].
- Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya. República i Exili: <https://dogc.gencat.cat/ca/serveis/dogc-republica-i-exili/> [Consultat el 18 de febrer de 2025].
- Entrevista de Montserrat Roig a Pau Vila i Dinarès. Sèrie Personatges, emès a RTVE el 14 de setembre de 1978. Font: <https://www.rtve.es/play/videos/personatges/arxiu-tve-catalunya-personatges-pau-vila-dinares/3518050/> [Consultat el 4 de febrer de 2025].
- Gaceta històrica: <https://www.boe.es/buscar/gazeta.php> [Consultat el 18 de febrer de 2025].
- Hemeroteca Digital de la Biblioteca Nacional d'Espanya: <https://www.bne.es/es/catalogos/hemeroteca-digital> [Consultat el 18 de febrer de 2025].

- Portal Jurídic de Catalunya: <https://portaljuridic.gencat.cat/ca/inici/> [Consultat el 18 de febrer de 2025].
- Volum «Divisió Territorial. Estudis i Projectes. Nomenclàtor de Municipis» a la Biblioteca de Catalunya: <https://mdc.csuc.cat/digital/collection/Gen-Cat3136/id/34720/>